

FLØYFJELLET
NATURBARNEHAGE
NATUR
RESERVAT
LA STÅ 😊

Bergens Skog- og Træplantningselskap

Beretning om virksomheten i 2019 – Selskapets 151. år

Bergens Skog- og Træplantningsselskap 2019

Beretning om virksomheten Selskapets 151. år

Side 4–6

**Styret informerer
om regnskapet for 2019**

•

Side 8–19

Regnskap for 2019

•

Side 21

Styreleder har ordet

•

Side 23–42

**Beretning om
virksomheten i 2019**

•

Side 44–47

Permisjonsstien
– fra bratt ur til flott tursti

•

Side 49–50

Thor Haakon Bakke:
Mitt forhold til Byfjellene

•

Side 52–76

**Stien fra Munkebotsvannet
til Sandvikshytten og Dræggehytten**

SAGEN

ØVRE BLEKEN GÅRD

Fløyveien 1

Tlf. 55 31 49 90 – Mob. 909 37 949

•

Postadresse:

POSTBOKS 116, SANDVIKEN

5812 BERGEN

www.byfjellskogene.no

•

Redaksjon:

JO GJERSTAD

ØIVIND ØVREBOTTEN

ERLING BIRKELAND

•

Opplag: 2.250

•

Fotografer:

ØØ: Øivind Øvrebotten

EI: Erik Ingvaldsen

MV: Magnus Vabø

JG: Jo Gjerstad

TH: Trygve Hillestad

ØS: Øystein Simonsen

EH: Eirik Hagesæter

BL: Børre Liland

TF: Tor Fossen

KL: Kjell Lervik

SEN: Ståle Eeg Nielsen

TT: Trond Trefall

Forsidefoto: Fra skogen bak Stallen – Foto: ØØ

Grafisk tilrettelegging: JO GJERSTAD
Produksjon: BODONI

SELSKAPETS ÅRSMØTE

holdes torsdag 23. april 2019 kl. 18.30
PÅ FLØIEN FOLKERESTAURANT

Gratis Fløibane klokken 18.00 og 18.15 fra Nedre stasjon
mot fremvisning av årsberetning i billettluken.

Dagsorden

1.
Valg av møtedirigent, referent og to stk.
til å signere protokollen

2.
Styrets årsberetning for 2019

3.
Årsregnskap for 2019

4.
Fastsettelse av kontingent 2021

5.
Innkomne saker

6.
Valg av styremedlemmer

På valg er:
Styreleder Erling Birkelands periode er
utløpt og ny styreleder må velges.

Styremedlemmene Owen Jarvis
Westergård og Anne Synnøve Tafjord
Kirkebø er på valg.

Styremedlem Tor Fossen ønsker å fratre.
Til erstatning må nytt styremedlem
velges.

7.
Valg av valgkomité

I tilknytning til årsmøtet vil

skogmester

Øystein Simonsen

kåsere over temaet

**Skogens rolle
i vårt nærmiljø**

Velkommen!

STYRET INFORMERER OM REGNSKAPET FOR 2019

Fra og med regnskapsåret 2017 er det ikke lenger påkrevd å avgi en formell styrets årsberetning for små selskaper eller stiftelser i tilknytning til regnskapsavleggelsen. Det anbefales i stedet at styrene gir en mer fri orientering i tilknytningen til årsregnskapet. Styret har valgt å følge denne anbefalingen.

Oppstemten

I tilknytning til regnskapet ønsker styret å kommentere regnskapseffekten av prosjekt Oppstemten. Dette prosjektet påvirket i stor grad stiftelsens regnskap i de årene Oppstemten var under bygging (2016–2019).

Stiftelsen var byggherre for prosjekt Oppstemten, trappestien mot Ulrikens topp. Oppstemten ble påbegynt i 2016 og avsluttet med siste etappe opp til toppen i 2019.

Oppstemten ble overrakt til bergenserne ved Bergen Kommune som gave ifm offisiell åpning 18. september 2018. Dermed eier ikke Stiftelsen lenger denne trappestien og fører den dermed heller ikke opp som en eiendel i sitt regnskap.

Prosjekt Oppstemten er bokført i stiftelsens regnskaper fortløpende ved at prosjektets inntekter (pengegaver) innkommet gjennom året er ført som inntekt mens årets prosjektkostnader er ført som kostnad. Dersom årets pengegaver til prosjektet avviker sterkt fra årets prosjektkostnad vil dette påvirke stiftelsens regnskap tilsvarende. I de fire årene Oppstemten har vært under bygging har prosjektet hatt følgende regnskapseffekt for Stiftelsens resultatregnskap:

	Årets effekt	Akkumulert
2016	+ kr 215.152,-	+ kr 215.152,-
2017	- kr 1.405.367,-	- kr 1.190.214,-
2018	+ kr 2.201.679,-	+ kr 1.011.463,-
2019	- kr 771.072,-	+ kr 240.391,-

I anledning Oppstemtens ferdigstilling utga Skogselskapet i 2019 boken: «Oppstemten og andre nye stier og veier på Byfjellene» skrevet av Jo Gjerstad.

Oppstemten har hatt følgende totale prosjektinntekter og prosjektkostnader:

Samlede prosjektinntekter = pengegaver	kr	15.257.824,-
Prosjektkostnader	kr	<u>15.017.432,-</u>
Prosjektoverskudd	kr	<u>240.391,-</u>

Dette prosjektoverskuddet har vi avsatt som annen egenkapital til bruk i tilknytning til Oppstemten-prosjektet for kommende år.

Det er helt fenomenalt at gavmilde bergensere og andre velvillige samlet ga så stor pengegave at hele prosjektet ble finansiert.

Hjertelig takk til alle bidragsytere til Oppstemten, små og store!

Permisjonsstien

I 2019 bygget også Stiftelsen «Permisjonsstien» fra Fjellveien opp til Sandviksbatteriet samt videre utbedringer i stietraseen like opp til Sandvikspilen. Prosjektet ble i sin helhet finansiert av Sparebanken Vest som en pengegave. Dette prosjektet er nullstilt i regnskapet ved at samlede innbetalinger tilsvarer samlede utbetalinger. Det vil komme et sluttoppgjør i prosjektet der regnskapseffekten av dette kommer i 2020-regnskapet.

Hjertelig takk til Sparebanken Vest for finansieringen av Permisjonsstien!

Byfjellslauget

De minste prosjektene i Stiftelsen finansieres normalt over vanlig drift. De største prosjektene må hente inn sin egen finansiering. De mellomstore prosjektene er avhengig av pengegavefinansiering gjennom Byfjellslauget eller andre givere som vil gi mer direkte.

Midler fra Byfjellslauget har de senere årene finansiert prosjekter som oppgradering av Skiveien nedenfor Oppstemten og oppgradering av Gunhildsbrekka i Øyjorden. I 2019 har Byfjellslaugets midler finansiert oppgradering av turveien fra Munkebotsvatnet til Sandvikshytten. I 2020 planlegges å benytte midler fra Byfjellslauget til utbedring av stitrase fra Montana nedover mot Skotbergkleiven like ovenfor Ulriksbanens nedre stasjon.

Det føres ikke separat regnskap for Byfjellslauget eller prosjekter som anses finansiert av Byfjellslauget. Denne aktiviteten inngår i Stiftelsens ordinære regnskap og påvirker stiftelsens resultat tilsvarende.

Byfjellslauget er en viktig finansieringskilde for tiltak i Byfjellene. Styret ønsker å videreutvikle Byfjellslauget i årene framover og håper på en kraftfull finansieringskilde herfra til bruk for mellomstore prosjekter som sårt trenger finansiering.

Hjertelig takk til medlemmene i Byfjellslauget for kjærkomne prosjekt-pengegaver!

Beretning om virksomheten

Styret viser ellers til «Beretning om virksomheten i 2019» der det gis en bred orientering om stiftelsens og datterselskapets virksomhet.

Bergen, 3. mars 2020

Styret i Stiftelsen Bergens Skog- og Træplantningsselskap

Erling Birkeland
Erling Birkeland
styreleder

J. Frønsdal
Jørgen Frønsdal
styremedlem

Janet Lucy Wiberg
Janet Lucy Wiberg
styremedlem

Tor Vadheim Fossen
Tor Vadheim Fossen
styremedlem

Tom Tellefsen
Tom Tellefsen
styremedlem

Anne Synnøve Tafjord Kirkebø
Anne Synnøve Tafjord Kirkebø
styremedlem

Owen Jarvis Westergård
Owen Jarvis Westergård
styremedlem

Turgåere ved Dræggehytten.

Foto: ØØ

Gaa!

Bergen er en vakker by. Den har mangler og vi har mangler. Men fint til ligger byen. Godt ventilert plages den ikke meget av røk og taake. Overalt kan du se trær, mellom og over husrækkerne syns fjeld og sjø som bakgrund. Hver ledig stund kan tilbringes i vakre omgivelser og har du en halvtime fri rækker du fjeldet. Det er ikke nødvendig at gaa paa café i Bergen for at slaa en time i hjel; du kan nyte den langt bedre.

Gaa!

Ta med humør paa dine turer. Syng ut. Den evne har mennesker rikere end alt andet levende. Men ser du soleglad over de lave fjeldbryn, mens himmel og hav møtes i skinrende skyers pragt – saa ti. Det største kan ingen tolke.

Fra «Fotturer i og omkring Bergen», 1912

Bergens Skog- og Træplantningsselskap har fått anledning til å disponere denne annonsesiden til eget formål, og Selskapet sender derfor sin takk til

A/S Bergens Elektriske
Færageselskab

Resultatregnskap pr. 31. desember 2019

Bergens Skog- og Træplantningsselskap

Driftsinntekter og -kostnader	Note	2019	2018
Salgsinntekt		145 781	184 591
Andre driftsinntekter	10	10 061 698	10 529 068
Sum driftsinntekter		10 207 47	10 713 659
Varekostnad	7	7 036 523	6 005 526
Lønnskostnad	2	911 388	153 445
Ordinære avskrivninger	11	593 363	516 207
Andre driftskostnader	2	1 600 484	3 647 140
Sum driftskostnader		10 141 758	10 322 317
Driftsresultat		65 721	391 341
Finansinntekter og -kostnader			
Renteinntekter		17 618	19 294
Andre finansinntekter		1 291	1 068
Rentekostnader		365	2 158
Resultat av finansposter		18 545	18 204
Ordinært resultat før skattekostnad		84 266	409 545
Skattekostnad på ordinært resultat	10	74 326	46 398
Årets resultat	4	9 940	363 147
Overføringer			
Avsatt til annen egenkapital		781 012	363 147
Bruk av egenkapital Oppstemten		-771 072	0
Sum overføringer	4	9 940	363 147

Balanse pr. 31. desember 2019

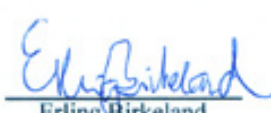
Bergens Skog- og Træplantningsselskap

EIENDELER	Note	2019	2018
ANLEGGSMIDLER			
Varige driftsmidler			
Tomter og bygninger	11	3 675 816	3 928 108
Transportmidler	11	640 795	886 717
Driftsløsøre, inventar o.l.	11	166 939	177 810
Sum varige driftsmidler	11	4 483 550	4 992 635
Finansielle anleggsmidler			
Investeringer i datterselskap	5	120 000	120 000
Investeringer i aksjer og andeler	5	2 085	2 085
Sum anleggsmidler		4 605 635	5 114 720
OMLØPSMIDLER			
Varer			
Varelager	9	50 000	100 000
Sum varer		50 000	100 000
Fordringer			
Kundefordringer	8	1 087 405	49 531
Andre kortsiktige fordringer	8	682 505	377 289
Sum fordring		1 769 910	426 820
Bankinnskudd, kontanter o.l.			
Bankinnskudd, kontanter o.l.	3	3 773 228	4 403 894
Sum omløpsmidler		5 593 138	4 930 714
SUM EIENDELER		10 198 773	10 045 434

EGENKAPITAL OG GJELD	Note	2019	2018
EGENKAPITAL			
Innskutt egenkapital			
Grunnkapital	4	1 859 000	1 859 000
Sum innskutt egenkapital	4	1 859 000	1 859 000
Opptjent egenkapital			
Annen egenkapital	4	6 914 162	6 133 150
Egenkapital til bruk i Oppstemten	4	240 391	1 011 463
Sum opptjent egenkapital	4	7 154 553	7 144 613
Sum egenkapital	4	9 013 553	9 003 613
GJELD			
Kortsiktig gjeld			
Leverandørgjeld	8	706 667	874 184
Betalbar skatt	10	74 326	46 398
Skyldige offentlige avgifter		67 004	11 424
Annen kortsiktig gjeld		337 223	109 815
Sum kortsiktig gjeld		1 185 220	1 041 822
Sum gjeld		1 185 220	1 041 822
SUM EGENKAPITAL OG GJELD		10 198 773	10 045 434

Bergen 3. mars 2020

Styret i Bergens Skog- og Træplantningselskap

 Erling Birkeland
 styreleder

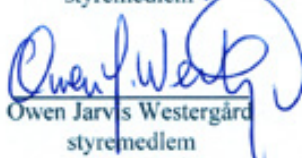

 Jørgen Frønsdal
 styremedlem

 Janet Lucy Wiberg
 styremedlem

 Tor Vadheim Fossen
 styremedlem

 Tom Tellefsen
 styremedlem

 Anne Synnøve Tafjord Kirkebø
 styremedlem

 Owen Jarvis Westergård
 styremedlem

Proforma konsolidert og sammendratt regnskap for BSøT og Byfjellskogene AS

Resultatregnskap	2019	2018
Sum driftsinntekter	11 473 931	10 753 352
Sum driftskostnader	11 227 605	10 360 133
Driftsresultat	246 326	393 219
Netto finansresultat	18 708	17 960
Ordinært resultat før skatt	265 034	411 179
Skatt	96 856	46 398
Årets resultat	168 178	364 781
Overført til/fra egenkapital	168 177	364 781
Balanse	2019	2018
Eiendeler		
Anleggsmidler		
Varige driftsmidler	4 483 550	5 114 720
Finansielle anleggsmidler	2 085	2 085
Sum anleggsmidler	4 485 635	4 994 720
Omløpsmidler		
Varer	50 000	100 000
Fordringer	558 973	504 400
Bankinnskudd mv	5 301 472	5 176 141
Sum omløpsmidler	5 910 445	5 780 541
Sum eiendeler	10 396 080	10 775 261
Egenkapital og gjeld		
Egenkapital	9 163 408	8 995 230
Kortsiktig gjeld	1 232 672	1 780 031
Sum egenkapital og gjeld	10 396 080	10 775 261

Regnskapsprinsipper

Note 1. Regnskapsprinsipper

Årsregnskapet er satt opp i samsvar med regnskapsloven. Det er utarbeidet etter norske regnskapsstandarder og god regnskapsskikk for små foretak.

Hovedregel for vurdering og klassifisering av eiendeler og gjeld. Eiendeler bestemt til varig eie eller bruk er klassifisert som anleggsmidler. Andre eiendeler er klassifisert som omløpsmidler. Fordringer som skal tilbakebetales innen et år er uansett klassifisert som omløpsmidler. Ved klassifisering av kortsiktig og langsiktig gjeld er analoge kriterier lagt til grunn.

Anleggsmidler vurderes til anskaffelseskost, men nedskrives til virkelig verdi når verdifallet forventes ikke å være forbigående. Anleggsmidler med begrenset økonomisk levetid avskrives planmessig. Langsiktig gjeld balanseføres til nominelt mottatt beløp på etableringstidspunktet. Langsiktig gjeld oppskrives ikke til virkelig verdi som følge av renteendring.

Omløpsmidler vurderes til laveste av anskaffelseskost og virkelig verdi. Kortsiktig gjeld balanseføres til nominelt mottatt beløp på etableringstidspunktet. Kortsiktig gjeld oppskrives til virkelig verdi som følge av renteendring.

Enkelte poster er vurdert etter andre regler og redegjøres for nedenfor.

Varige driftsmidler

Varige driftsmidler med anskaffelseskost over kr 15.000, avskrives over forventet økonomisk levetid.

Aksjer og andeler i datterselskap

Investeringer i datterselskap er vurdert etter kostmetoden. Det benyttes prinsippet om laveste verdi av historisk kost og virkelig verdi.

Fordringer

Kundefordringer og andre fordringer oppføres til pålydende etter fradrag for avsetning til forventet tap. Avsetning til tap gjøres på grunnlag av en individuell vurdering av de enkelte fordringene.

Pensjon

Pensjonsordninger finansiert via sikrede ordninger er ikke balanseført. Pensjonspremien anses i disse tilfeller som pensjonskostnad og klassifiseres sammen med lønnskostnader.

Inntektsføring og kostnadsføring

Inntekter regnes som opptjent når betingelsene for å motta inntektene er oppfylt og det er rimelig sikkerhet for at man vil motta inntektene. Gaver inntektsføres i sin helhet når de mottas, tilsvarende for tilskudd såfremt det ikke foreligger betingelser tilknyttet disse. I så fall bokføres mottatte tilskudd som tilskuddsgjeld inntil betingelsene for å motta inntektene er oppfylt. Kostnader regnskapsføres når kostnaden er påløpt, uavhengig av om det er mottatt faktura for kostnaden og uavhengig om kostnaden faktisk er betalt.

Dugnadsinnsats

Det utføres en ikke ubetydelig dugnadsinnsats av stiftelsens dugnadsgjeng. Dette resultatføres ikke, men den estimerte verdien av dugnadsinnsatsen vises i noteopplysningene, da stiftelsen ønsker å synliggjøre verdien av dette arbeidet.

Note 2. Lønnskostnader og ytelser, godtgjørelser til daglig leder, styret og revisor

Lønnskostnader	2019	2018
Lønninger	709 582	119 989
Arbeidsgiveravgift	107 735	18 939
Pensjonskostnader	0	2 937
Andre ytelser	94 071	11 580
Sum	911 388	153 445

Selskapet har i 2019 sysselsatt 1,2 årsverk.

Pensjonsforpliktelser

Selskapet er pliktig til å ha tjenstepensjonsordning etter lov om obligatorisk tjenstepensjon. Selskapets pensjonsordninger tilfredsstiller kravene i denne lov.

Ytelser til ledende personer	Daglig leder	Styret
Lønn	594 997	0
Annen godtgjørelse	5 149	0
Sum	600 146	0

Pensjon

Stiftelsen har pensjonsordning etter lov om obligatorisk tjenstepensjon. Pensjonsforpliktelsen er ikke balanseført, og den årlige pensjonspremien anses som årets pensjonskostnad. Kostnaden inngår i posten andre personalkostnader.

Revisor

Kostnadsført revisjonshonorar for 2019 er kr 35 215,- eks mva.
Annen bistand kr 42 885 eks. mva.

Note 3. Bundne midler

Av innestående bankinnskudd er det bundne midler (skattetrekkkonto) kr 33 877,-.
Skattetrekk for 6 termin 2019 utgjør kr 33 877,-.

Note 4. Egenkapital

	Grunnkapital	Annen egenkapital	EK til bruk i Oppstemten	Sum egenkapital
Pr 01.01.2019	1 859 000	6 133 150	1 011 463	9 003 613
Årets resultat, utover Oppstemten		781 012		781 012
Oppstemten, bruk av egenkapital		0	- 771 072	-771 072
Pr 31.12.2019	1 859 000	6 914 162	240 391	9 013 553

Grunnkapitalen på kr 1 859 000,- består av testamentariske fond gitt til stiftelsen frem til overgang til næringsdrivende stiftelse i 2008.

Spesifikasjonen av egenkapital ble omarbeidet i 2018, slik at regnskapet viser sum netto gaver som pr 31.12.2018 ikke var anvendt i prosjektet Oppstemten. Den regnskapsmessige omarbeidingen er utført for året 2018, men inkluderer også gaver som er gitt til prosjektet i årene 2016 og 2017. For 2019 er det avregnet slik at prosjektkostnader for Oppstemten er ført mot denne egenkapitalen. Resterende midler planlegges anvendt i prosjektet i den kommende og de fremtidige periodene.

Note 5. Aksjetabell

	Eierandel i %	Anskaffelseskost	Balanseført verdi
Byfjellskogene AS	100	120.000	120.000
Fløibanen AS 1 aksje			100
Storebrand ASA ord 397 aksjer			1985
Sum			2085

Byfjellskogene AS har forretningskontor i Bergen. Stemmeandel er 100 %.

Egenkapital pr 31.12.2019 er kr 269 855,- og resultat for 2019 er positivt med kr 180 767,-.

Det er ikke utarbeidet konsernregnskap i henhold til reglene for små foretak.

Vedlagt følger hovedtall Byfjellskogene AS

	2019	2018
Driftsinntekter	3 726 350	3 783 693
Driftskostnader	3 545 745	3 781 814
Res av finansposter	163	-244
Skattekostnad	22 530	0
Årsresultat	158 237	1 635

Note 6. Dugnad

Beregnet verdi medlemmers dugnadsinnsats er samme for 2019 kr 1 500 000,- som for 2018 kr 1 500 000,-.

Note 7. Varekostnad og administrasjonsarbeid

Fra og med år 2012 er all tilrettelegging for friluftsliv, vegetasjonsrydding, hogst og skogskjøtsel samt vedlikehold av vei foretatt av Byfjellskogene AS. Honorar for arbeidet utgjør kr 1 400 000,- i 2019. Honorar inkluderer også administrasjonsarbeid.

Note 8. Fordring/Gjeld på nærstående

Bergens Skogs- og Træplantingsselskap har en fordring på Byfjellskogene AS pr 31.12.2019 pålydende kr 565 331,-. Det er i tillegg kundefordringer på Byfjellskogene på kr 1 059 898,- samt leverandørgjeld til Byfjellskogene på kr 550 000,-.

Note 9. Varelager

Bergens Skogs- og Træplantingsselskap har et varelager pålydende pålydende kr 50 000 pr 31.12.2019. Varelageret består i sin helhet av jubileumsbøker.

Note 10. Andre Inntekter

Andre inntekter	2019	2018
Rammeavtale Bergen Kommune	1 796 930	1 796 930
Medlemskontigent	343 501	421 850
Andre inntekter inkl Byfjellslauget	1 442 824	716 190
Inntekter eiendommene	527 084	467 119
Inntekter vedr utleie mv til Byfjellskogene	495 000	495 000
Andre gaver, tilskudd mv.	5 136 475	5 905 345
Totalt	9 741 814	9 802 434

Stiftelsen er skattepliktig for leieinntekter, fratrukket kostnader knyttet til leieobjekter.

Den skattepliktige nettoinntekten for 2019 er på kr 271 758,- og den beregnede betalbare skatten er kr 59 787,-. Betalbar skatt inkludert formueskatt er kr 74 366,- for 2019.

Stiftelsen mottok i 2012 en testamentarisk gave kr 4 740 698,- fra Nils Edvard Marthi-nussen. Gaven forvaltes i et eget legat hvor avkastningen skal gå til vedlikehold av tur og gangstier på Fløy- og Midtfjellet.

I oppstillingen over er det inntektsført kr 5 136 475,- under «Andre gaver, tilskudd mv» som i all hovedsak er mottatte gaver vedrørende prosjektene «Oppstemten» og «Sandviks-batteriet».

Regnskapene er som følger:

«OPPSTEMTEN»

Gaver/tilskudd/testament mv.	kr	2 303 452,-
Salg Oppstemten	kr	40 000,-
Kostnader oppstemten	kr	3 114 497,-
Netto	kr	- 771 072,-

Av mottatte gaver i årene 2016–2018 som var øremerket prosjektet Oppstemten var kr 1 011 463 pr 01.01.2019 ikke anvendt i prosjektet og pr 31.12.2019 er tilsvarende tall kr 240 391. Netto prosjektkostnader er per 31.12.19 avregnet mot disse midlene. Bergens Skog- og Træplantningsselskap planlegger i den kommende og i de fremtidige periodene å anvende de resterende midlene til videre arbeid og utbedringer i Oppstemten.

«SANDVIKSBATTERIET»

Gaver/tilskudd/testament mv.	kr	2 500 000,-
Kostnader	kr	2 500 000,-
Netto	kr	0,-

Note 11 Anleggsmidler

	Bygninger og tomter	Maskiner og anlegg	Driftsløsøre, inventar ol.	Sum
Anskaffelseskost pr. 01.01.19	5 977 362	2 861 917	424 960	9 264 239
+ Tilgang kjøpte anleggsmidler	33 060		51 218	84 278
= Anskaffelseskost 31.12.19	6 010 422	2 861 917	476 178	9 348 516
Akkumulerte avskrivninger 31.12.19	2 334 608	2 221 122	309 239	4 864 969
= Bokført verdi 31.12.19	3 675 814	640 795	166 939	4 483 547
Årets ordinære avskrivninger	285 354	245 922	62 089	593 365
Økonomisk levetid	8–50 år	3–7 år	0–5 år	

Stemmevandet, i dag kalt Storevannet.

Foto: ØØ

Over Munkebotnen, Sandvigsfjeldet og ned Skrædderdalen

Man tager med trikken til Sandvigen, følger slyngveiene over mod Eidsvaag, indtil man naar høiden, hvorefter man bøier af mod høire og stikker til fjelds. Er man først naet op, følger man fjeldet fremover forbi Stemmevandet, til man naar Skrædderdalen, hvor man enten kan gaa ned, eller man gaar videre til Fløien.

Ved begge disse fjeldture har man rig anledning til at fryde sig over, hvor vakkert ungdomskogen render til. Da jeg gik paa jagt der i tidligere tider, fandtes der ikke en busk. Og nu gaar man gjennom skog. Ære være Ole Irgens og alle dem, der i denne sag har støttet ham!

Fra «Bergen og hvad Bergen byr», 1907

Bergens Skog- og Træplantningsselskap har fått anledning til å disponere denne annonsesiden til eget formål, og Selskapet sender derfor sin takk til

KPMG AS
Kanalveien 11
Postboks 4 Kristianborg
5822 Bergen

Telephone +47 04063
Fax +47 55 32 11 66
Internet www.kpmg.no
Enterprise 935 174 627 MVA

Til styret i Bergens- Skog og Træplantnings- selskap

Uavhengig revisors beretning

Uttalelse om revisjonen av årsregnskapet

Konklusjon

Vi har revidert Bergens- Skog og Træplantnings- selskaps årsregnskap som viser et overskudd på kr 9 940. Årsregnskapet består av balanse per 31. desember 2019, resultatregnskap for regnskapsåret avsluttet per denne datoen og noter til årsregnskapet, herunder et sammendrag av viktige regnskapsprinsipper.

Etter vår mening er det medfølgende årsregnskapet avgitt i samsvar med lov og forskrifter og gir et rettviseende bilde av stiftelsens finansielle stilling per 31. desember 2019, og av dens resultater for regnskapsåret avsluttet per denne datoen i samsvar med regnskapslovens regler og god regnskapsskikk i Norge.

Grunnlaget for konklusjonen

Vi har gjennomført revisjonen i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder de internasjonale revisjonsstandardene International Standards on Auditing (ISA-ene). Våre oppgaver og plikter i henhold til disse standardene er beskrevet i Revisors oppgaver og plikter ved revisjon av årsregnskapet. Vi er uavhengige av stiftelsen slik det kreves i lov og forskrift, og har overholdt våre øvrige etiske plikter i samsvar med disse kravene. Etter vår oppfatning er innhentet revisjonsbevis tilstrekkelig og hensiktsmessig som grunnlag for vår konklusjon.

Øvrig informasjon

Ledelsen er ansvarlig for øvrig informasjon. Øvrig informasjon omfatter informasjon i årsrapporten bortsett fra årsregnskapet og den tilhørende revisjonsberetningen.

Vår uttalelse om revisjonen av årsregnskapet dekker ikke øvrig informasjon, og vi attesterer ikke den øvrige informasjonen.

I forbindelse med revisjonen av årsregnskapet er det vår oppgave å lese øvrig informasjon med det formål å vurdere hvorvidt det foreligger vesentlig inkonsistens mellom øvrig informasjon og årsregnskapet, kunnskap vi har opparbeidet oss under revisjonen, eller hvorvidt den tilsynelatende inneholder vesentlig feilinformasjon. Dersom vi konkluderer med at den øvrige informasjonen inneholder vesentlig feilinformasjon er vi pålagt å rapportere det. Vi har ingenting å rapportere i så henseende.

Styrets ansvar for årsregnskapet

Styret (ledelsen) er ansvarlig for å utarbeide årsregnskapet i samsvar med lov og forskrifter, herunder for at det gir et rettviseende bilde i samsvar med regnskapslovens regler og god regnskapsskikk i Norge. Ledelsen er også ansvarlig for slik intern kontroll den finner nødvendig for å kunne utarbeide et årsregnskap som ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller utilsiktede feil.

Ved utarbeidelsen av årsregnskapet må ledelsen ta standpunkt til stiftelsens evne til fortsatt drift og opplyse om forhold av betydning for fortsatt drift. Forutsetningen om fortsatt drift skal legges til grunn for årsregnskapet så lenge det ikke er sannsynlig at virksomheten vil bli avvirket.

Revisors oppgaver og plikter ved revisjonen av årsregnskapet

Vårt mål er å oppnå betryggende sikkerhet for at årsregnskapet som helhet ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller utilsiktede feil, og å avgi en revisjonsberetning som inneholder vår konklusjon. Betryggende sikkerhet er en høy grad av sikkerhet, men ingen garanti for at en revisjon utført i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder ISA-ene, alltid vil avdekke vesentlig feilinformasjon som eksisterer. Feilinformasjon kan oppstå som følge av misligheter eller utilsiktede

KPMG AS, a Norwegian limited liability company and member firm of the KPMG network of independent member firms affiliated with KPMG International Cooperative ("KPMG International"), a Swiss entity.

Statsautoriserte revisorer - medlemmer av Den norske Revisorforening

Offices in:

Oslo	Elverum	Mo i Rana	Stord
Alta	Finnsnes	Molde	Straume
Arendal	Hamar	Skien	Tromsø
Bergen	Haugesund	Sandefjord	Trondheim
Bodø	Knarvik	Sandnessjøen	Tynset
Drammen	Kristiansand	Stavanger	Ålesund

feil. Feilinformasjon blir vurdert som vesentlig dersom den enkeltvis eller samlet med rimelighet kan forventes å påvirke økonomiske beslutninger som brukerne foretar basert på årsregnskapet.

Som del av en revisjon i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder ISA-ene, utøver vi profesjonelt skjønn og utviser profesjonell skepsis gjennom hele revisjonen. I tillegg:

- identifiserer og anslår vi risikoen for vesentlig feilinformasjon i årsregnskapet, enten det skyldes misligheter eller utilsiktede feil. Vi utformer og gjennomfører revisjonshandlinger for å håndtere slike risikoer, og innhenter revisjonsbevis som er tilstrekkelig og hensiktsmessig som grunnlag for vår konklusjon. Risikoen for at vesentlig feilinformasjon som følge av misligheter ikke blir avdekket, er høyere enn for feilinformasjon som skyldes utilsiktede feil, siden misligheter kan innebære samarbeid, forfalskning, bevisste utelatelser, uriktige fremstillinger eller overstyring av intern kontroll.
- opparbeider vi oss en forståelse av den interne kontroll som er relevant for revisjonen, for å utforme revisjonshandlinger som er hensiktsmessige etter omstendighetene, men ikke for å gi uttrykk for en mening om effektiviteten av stiftelsens interne kontroll.
- evaluerer vi om de anvendte regnskapsprinsippene er hensiktsmessige og om regnskapsestimatene og tilhørende noteopplysninger utarbeidet av ledelsen er rimelige.
- konkluderer vi på hensiktsmessigheten av ledelsens bruk av fortsatt drift-forutsetningen ved avleggelsen av årsregnskapet, basert på innhentede revisjonsbevis, og hvorvidt det foreligger vesentlig usikkerhet knyttet til hendelser eller forhold som kan skape tvil av betydning om stiftelsens evne til fortsatt drift. Dersom vi konkluderer med at det eksisterer vesentlig usikkerhet, kreves det at vi i revisjonsberetningen henleder oppmerksomheten på tilleggsopplysningene i årsregnskapet, eller, dersom slike tilleggsopplysninger ikke er tilstrekkelige, at vi modifierer vår konklusjon om årsregnskapet og årsberetningen. Våre konklusjoner er basert på revisjonsbevis innhentet inntil datoen for revisjonsberetningen. Etterfølgende hendelser eller forhold kan imidlertid medføre at stiftelsen ikke fortsetter driften.
- evaluerer vi den samlede presentasjonen, strukturen og innholdet i årsregnskapet, inkludert tilleggsopplysningene, og hvorvidt årsregnskapet gir uttrykk for de underliggende transaksjonene og hendelsene på en måte som gir et rettviseende bilde.

Vi kommuniserer med styret blant annet om det planlagte omfanget av revisjonen og til hvilken tid revisjonsarbeidet skal utføres. Vi utveksler også informasjon om forhold av betydning som vi har avdekket i løpet av revisjonen, herunder om eventuelle svakheter av betydning i den interne kontrollen.

Uttalelse om andre lovmessige krav

Konklusjon om registrering og dokumentasjon

Basert på vår revisjon av årsregnskapet som beskrevet ovenfor, og kontrollhandlinger vi har funnet nødvendig i henhold til internasjonal standard for attestasjonsoppdrag ISAE 3000 *Attestasjonsoppdrag som ikke er revisjon eller forenklet revisorkontroll av historisk finansiell informasjon*, mener vi at ledelsen har oppfylt sin plikt til å sørge for ordentlig og oversiktlig registrering og dokumentasjon av stiftelsens regnskapsopplysninger i samsvar med lov og god bokføringsskikk i Norge.

Konklusjon om utdeling og forvaltning

Basert på vår revisjon av årsregnskapet som beskrevet ovenfor, og kontrollhandlinger vi har funnet nødvendige i henhold til internasjonal standard for attestasjonsoppdrag ISAE 3000, *Attestasjonsoppdrag som ikke er revisjon eller forenklet revisorkontroll av historisk finansiell informasjon*, mener vi stiftelsen er forvaltet og utdelinger er foretatt i samsvar med lov, stiftelsens formål og vedtektene for øvrig.

Bergen, 9. mars 2020
KPMG AS

Elisabet Ekberg
Statsautorisert revisor

Etter initiativ fra Gullfjellskongen Anton Berge ble det i 1945 reist en tre meter høy steinvarde på Løvestakktoppen. Stein ble sprengt ut i nærområdet. Fra varden har man sannsynligvis byens beste utsiktsplass.

Foto: T.H.

Løvestakken

Løvestakken ruver høyest av Byfjellene i vest. Tidligere ble navnet skrevet forskjellig; «Laustock Field», «Lauvstak Field», «Loustokken», «Laustak» og «Laustakken». Fra 1800-tallet ble navnet Løvestakken stadig oftere brukt. Det kan ha en sammenheng med at fjellet har fasong som kan minne om en løvstakk.

Løvestakken henger sammen med fjelltoppene Gullsteinen (351 moh.) i sør, Ravnefjellet (300 moh.) i vest og Strandafjellet (294 moh.) i nord. Løvestakken er et populært turområde. Mange stier fører til toppen. Kjente landemerker er Skillingsbollen og Trollskogen. Løvestakken er det tredje fjellet på 7-fjellsturen.

Man tager trikken til Nygaardsbroen, gaar gjennom Solheimsvigen og bøier tilhøire op veien til Løbergs eiendom, derfra følger man en bredt anlagt fodsti gjennom træplantningene, der her er naet frem til næsten fuldvoksen skog – og saa videre fremover nakne heierne tiltops. Løvestakkens høide er 474 meter. Jeg tror igrunden, at udsigten fra Løvestakken er den fineste.

Man maa ned igjen samme vei, hvis man ikke vil følge fjeldkammen fremover mod Fjøsanger og gaa ned over Nygaard og saa tage med jernbanen fra Fjøsanger tilbage til Bergen, hvad jeg vil anbefale. Nedstigningen er let, selv for uvante damer.

Fra «Bergen og hvad Bergen byr», 1907

Bergens Skog- og Træplantningselskap har fått anledning til å disponere denne annonsesiden til eget formål, og Selskapet sender derfor sin takk til

BYFJELLENES TAUSE VAKTMESTRE

Bergens Skog- og Trøplantningsselskap har fire bein å stå på. Dersom et av beinene svikter ligger vi nede. Tiden er forbi da mye av driften kunne finansieres med salg av tømmer og ved. Grunnet krav til skogshogst innenfor nedslagsfeltet til vannforsyningen og hensyntaking til friluftsområdene på Fløyen er salg av tømmer lite inntektsbringende.

Det ene benet er da økonomiske bidrag fra kommunen og gode private givere.

Det andre benet er styret.

Det tredje er Dugnadsgjengen.

Det fjerde er de ansatte.

Når selskapet nevnes i media og festtaler, blir de ansattes innsats alt for lite fremhevet.

Dere ansatte produserer kloppematerialene som Dugnadsgjengen bruker, dere stiller ofte opp med maskiner sammen med Dugnadsgjengen. Dere utfører arbeid som styret har prioritert. Dere sier ikke så mye, men gjør en fantastisk jobb. Se på oppgraderingen av Johan Blytts vei. Oppgraderingen av grusveien på Løvestakken der 7-fjellsturen kommer ned. Opparbeidelsen av den gamle skiveien opp til Oppstemten. Produksjonen av grindverksbygg og gapahuker.

Dere er sjelden syke, passer godt på dere selv og omgivelsene med få skader til tross for bruk av store maskiner på trange og bratte områder. Ved mye arbeid er dere positiv til overtid. Ser dere en veit som holder på å gå tett, stopper dere opp å renser avløpet uten at det trengs rapportering for å settes inn i en utførelsesplan. Dere er Byfjellenes tause vaktmestre som få legger merke til, men er uunnværlig for at vi skal ha gode veier på Byfjellene. Tusen takk for jobben dere utfører. For meg har det vært en glede og hatt dere med på laget og opplevd fagkunnskapen og positiviteten deres.

Fjellveien.

Foto: Lauritz Johan Bekker Larsen, Billedsamlingen UBB

Naar jeg gaar min vanlige tur oppe i Fjeldveien med den herlige udsigt som lader tanker flyve langt bort, og saa tænker på Karl Johans Gade og Parken, saa overfalder jeg af en pludselig taknemmelighedsfølelse mod skjæbnen som har kastet mig hid i stedet for dit.

Edvard Grieg i brev til John Paulsen, 1883

Paris 15. januar 1890:

Du lykkelige som innaander den friske hjemlige luft og i hvertfald faar lov til at gaa paa Fjeldveien og Fløien.

Edvard Grieg i brev til Frants Beyer

Bergens Skog- og Træplantningselskap har fått anledning til å disponere denne annonsesiden til eget formål, og Selskapet sender derfor sin takk til

BERETNING OM VIRKSOMHETEN I 2019

Årsmøtet ble holdt torsdag 25. april 2019 på Fløirestauranten. Styreleder Erling Birkeland ønsket de ca. 65 medlemmene velkommen. Erik Ingvaldsen ble valgt til møteleder. Geo Wilson ble valgt til referent med Karl Svendsen og Bjørn Strømme til å medundertegne protokollen.

Årsberetningen for 2018 ble gjennomgått med nærmere utdyping av enkelte avsnitt.

I påvente av ansettelse av ny skogmester har Erling Birkeland fungert som midlertidig daglig leder, og Ola Tormod Presttun som midlertidig skogmester.

Ut over planting av 50 jubileumstrær ved Fløysletten har det ikke vært skogplanting i 2018. Kun ca 100 m³ virke har vært avvirket.

I gjennomgangen av de ulike komitéers arbeid påpekte Erik Næsgaard at Historie- og jubileumskomiteen ikke var nevnt i årsmeldingen. Den har jo vært svært aktiv og viktig i forbindelse med jubileumsboken.

Styrelederen kommenterte regnskapet i grove trekk.

Inntekter og utgifter fra byggingen av Oppstemten gjør fortsatt store utslag, så det er ikke lett å sammenligne regnskapstall fra år til annet.

Årsmøtet godkjente årsmeldingen og regnskapet. Medlemskontingenten ble vedtatt uendret kr 300,-.

Valkomitéens leder Gunnar Alsaker ledet valget.

På valg sto Erling Birkeland og Tor Fossen. Begge ble gjenvalgt; – som henholdsvis leder (for ett år) og som styremedlem. Geo Wilson gikk ut av styret etter åtte års tjenestetid. Som nytt styremedlem ble valgt Jørgen Frønsdal.

Valgkomitéens leder Gunnar Alsaker ble gjenvalgt, det samme gjorde Anne K. Irgens. Styret vil oppnevne komitéens tredje medlem.

Årsmøtet ble hevet.

Etter kaffepausen berettet kommunens viltforvalter Caroline Ertsås Christie og «byfjellsjeger» Steinar Matre om viltforvaltning i Byfjellene, med særlig vekt på hjortebestand og hjortejakt.

Mannskapssituasjon

Styreformann Erling Birkeland var fungerende daglig leder og Ola Tormod Presttun var fungerende skogmester i Bergens Skog- og Træplantningsselskap og Byfjellskogene A/S frem til 8. februar 2019 da den nye skogmesteren Øystein Simonsen tiltrådte stillingen.

En del av virksomheten har båret preg av at ny skogmester har satt seg inn i sin nye stilling. Samtidig har det vært et høyt aktivitetsnivå med flere store prosjekter, høyt fokus på HMS og oppgraderinger/investeringer i egne lokaler, verktøy og utstyr.

Bergens Skog- og Træplantningsselskap

Erling Birkeland har vært engasjert med ca. 20 % stilling frem til 8 februar. Øystein Rosendahl Simonsen har vært fast ansatt som skogmester fra 8. februar 2019.

Byfjellskogene A/S

Byfjellskogene A/S er et heleid driftsselskap, som utfører de fleste oppgaver Skogselskapet er satt til å løse. Byfjellskogene leier driftsmidler, og lokaler av Bergens Skog- og Træplantningsselskap. Yngve Nymark, Sigurd Birkeland og Ola Tormod Presttun er faste ansatte. Anders Borgen Brekke fratrådte sin stilling 1. april 2019. Eivind Aase og Adrian Aase var ansatt på prosjekt. Adrian Aase fast ansatt i 50 % stilling fra 2020.

Vi har også hatt flere innleide aktører i perioden på bakgrunn av høyt aktivitetsnivå.

Planting, hogst og rydding

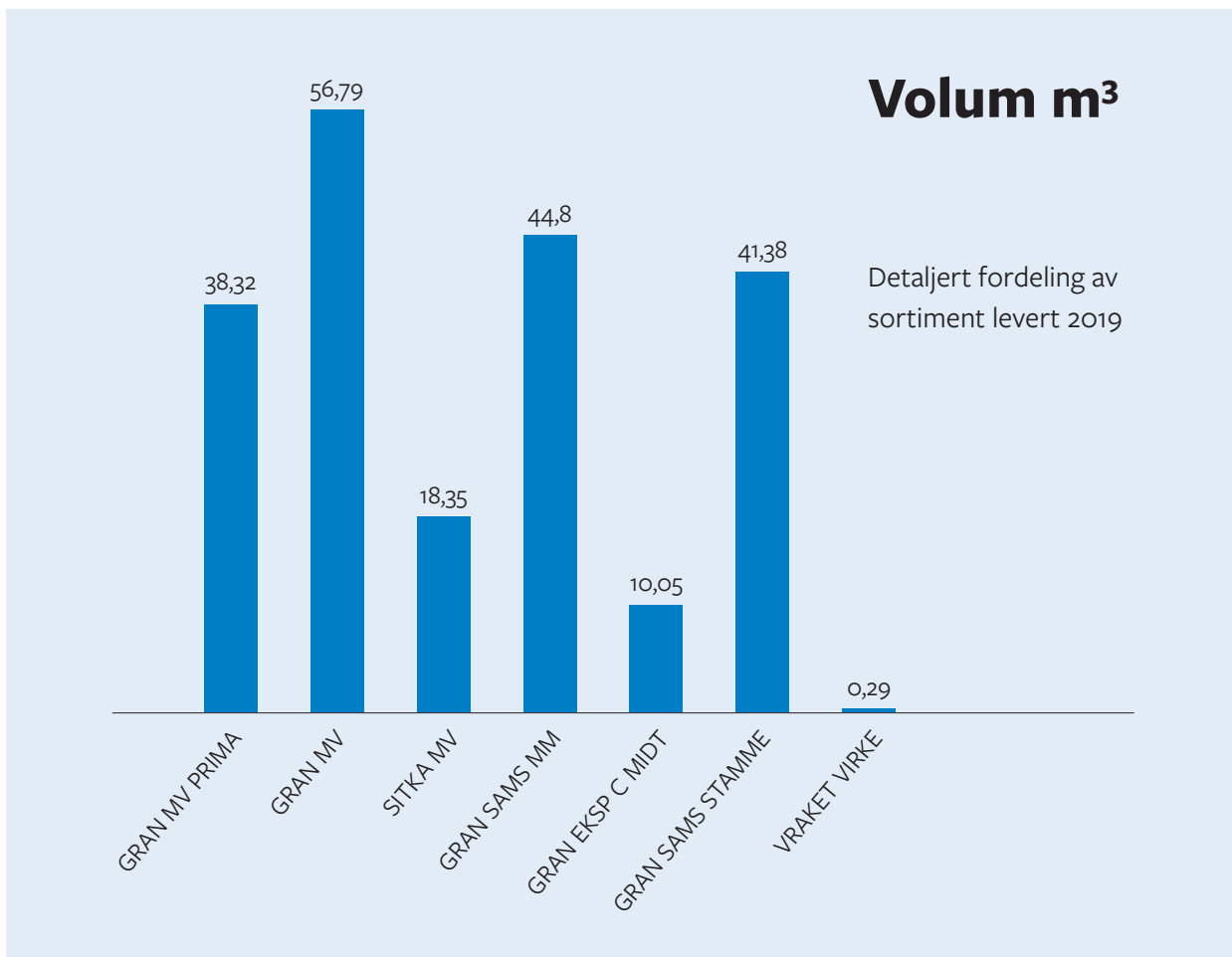
Det har ikke vært planting i 2019. Dette fordi vi fortsatt ikke er ferdige med hogster i de bestandene vi har lagt planer for. Planting av disse bestandene vil skje når hogst er ferdigstilt.

Flere mindre skogområder ble ryddet og stelt i løpet av året. I første rekke prioriterer vi områdene nær spaserveier og turstier og da spesielt med hovedfokus på Skiveien ved Montana og Brushytten på Midtfjellet. Men også andre områder ble ryddet.

Hogst

I 2019 ble det totalt avvirket 210 m³ gran/sitkagran for salg. Virket blir omsatt gjennom Vestskog SA. Kjøpere er hovedsakelig Granvin Bruk, og skogsindustrien i Tyskland og Sverige.

Grafen over viser total fordeling av levert virke som er levert i 2019. Av dette ble 116 m³ hugget ved Brushytten av hogstmoden kvitgran og 94 m³ ved Montana av hogstmoden gran. I tillegg er det fjernet vindfall og hugget virke til ved og eget bruk. Dette utgjør ca. 100 m³.

Det er saget og produsert ca. 1700 meter klopper noe som tilsvarer ca. 170 m³ av bergfuru der alle kloppene er benyttet i Byfjellene. I tillegg er det også produsert trelast og spesialvirke for salg til ulike aktører, både private og næringsdrivende. Vi har et stort potensial i skogen som må utnyttes når det gjelder lokal tilgang på virke for spesielle treslag. Vi har hatt flere forespørsler fra møbelsnekkere og andre som ønsker lokalt virke, men som vi har måtte avvise på bakgrunn av at vi ikke har tørt virke på lager. Vårt lager av bøk og douglas samt noe lerk, ble utsolgt før sommeren 2019.

Det har vært en rekke stormer de siste årene, som fører til vindfall og trebrekk. Spesielt utsatt er skogsområdene med vinder fra nordvestlig kant. Det har i 2019 vært flere trefall og opprydding etter dette. Yngve Nymark, Eivind Aase og Adrian Aase har gjort en god jobb med opprydding etter vindfall. Særlig har Fløyen, Isdalen og området rundt Brushytten vært utsatt for

trefall. Virket herfra benyttes hovedsakelig til ved for eget bruk eller flising der vi blant annet har levert 43 m³ flis til klatreparken på Fløysletten samt 5 m³ som ble benyttet på Sandviksbatteriet i forbindelse med opprustingen av Permisjonsstien.

Ved: I 2019 er det produsert ved for eget forbruk samt for salg til Fløien Folkerestaurant og Fløibanen AS. Vi har hatt en del etterspørsel etter ferdig kløyvd ved fra private som vi har måttet avvise. Vi har derimot etablert en mulighet for private å kjøpe ved som tømmer der en selv kan komme og kappe opp i kubber å ta med seg hjem for videre bearbeiding. Dette har vært en populær ordning og erstatter muligheten for selv å hugge ved i stiftelsens skogområder.

Der har i 2019 vært utført et formidabelt arbeid av Byfjellskogene A/S med fjerning og opprydding av trær (blant annet rester etter stormen Nina) langs Hestebergsveien i forbindelse med fjellsikring av området over veien. Arbeidet med skogen på oversiden av veien fortsetter i 2020 med sikte på å få åpnet denne veien igjen for ferdsel. Arbeidet utføres av Adrian Aase, Yngve Nymark og Eivind Aase.

Det er kjent at bøketrær kan bli 400 år gamle. Trær eldes også, og til slutt detter de ned. Ved stell av naturparken er vi særs oppmerksom på dårlige trær som vokser langs store ferdselstraseer. Årlig fjerner vi de svakeste trærne. I år har vi blant annet tatt bøk ved parkeringsplassen ved Skansemyren stasjon, langs Fløysvingene og langs Fløibanens trasé. Arbeidet med dette er utført av Adrian Aase, Eivind Aase og Yngve Nymark. Dette er en del av den flotte og historiske bøkealléen langs Fløysvingene, der vi også har særs fokus på nyrekruttering av bøk gjennom naturlig foryngelse. I 2020 vil det også bli gjort forsøk på å flytte bøkeplanter inn langs veien for å sørge for nyrekruttering langs denne alléen.

Parkeringsplassen Skansemyren stasjon og bom ved Skansemyren

Bergen kommune ønsker mindre bilkjøring og stengte parkeringsplassen ved Skansemyren stasjon med kjetting og lås i 2018. Plassen kan benyttes av Selskapet i forbindelse med næringsaktivitet. Dugnadsgjengen har i 2019 fått tillatelse til å benytte plassen i forbindelse med den innsatsen de gjør i området.

Bom ved Skansemyren opp mot Fløyen fungerer igjen nå og har fått nytt system der aktuelle ansatte og enkeltpersoner i Dugnadsgjengen har mulighet til å åpne denne.

Selskapets faste ansatte. F.v.: Yngve Nymark, Øystein Simonsen, Sigurd Birkeland, Adrian Aase og Ola Tormod Presttun.

Foto: TT

Investeringer, maskiner og utstyr

I 2019 har det vært investert mye i bygningsmasse og utstyr. Det er blant annet gjennomført brannanalyse, 2 stk el-kontroll og 1 termografering, investering i ny videokanon til nybygget samt arbeidsutstyr, arbeidsklær og lys-tette persiener.

For maskinparken er det investert i ramme til frontlaster og avvatringssteg til den nye skogstraktoren som ble kjøpt inn i 2018. Pigghammeren til gravemaskin ble reparert. Deler av maskinparken er gammel og bærer preg av hyppig og mye bruk. Nødvendigheten for investeringer i nytt samt reparasjoner og vedlikehold er derfor stor.

Totalt er det investert i utstyr, reparasjon og vedlikehold for over 300.000 kroner i perioden. Dette tærer på likviditeten, men er en nødvendighet for å ha utstyr som kan benyttes sikkert og effektivt. Det planlegges også utskiftninger av minst en traktor i 2020. Utfordringene vi står ovenfor fremover både innenfor skogskjøtsel, hogst, trelast, vei og sti vedlikehold krever tilgang på godt og oppdatert utstyr.

Veier og Stier

De ansatte har også i 2019 gjort en formidabel innsats med å vedlikeholde og oppgradere turveiene.

Vi har benyttet TBM (Tunell Borre Masse) fra Ulrikstunellen. Dette er masse med stein opp til 100 mm, men med mye finstoff som sitter veldig godt etter at den er blitt våt og brukt noen dager. Den er brukt som topplag noen steder og andre steder med grus oppå.

Oppstemten

Ved bygging av siste del av trappene opp til Ulriken har de ansatte bidratt med blant annet å hente ut stein med maskiner for sherpaene. Steinene som sherpaene hugget ut ble lesset over i sekker og klargjort for inntransport med helikopter med maskiner. Arbeidet som Yngve Nymark og Sigurd Birkeland gjorde her har ført til at prosjektet ble vesentlig billigere å gjennomføre en først antatt. De ansatte har også bidratt som helikoptervakter med Erling Birkeland som organisator og dirigent. I tillegg har det vært gjennomført mindre arbeider med gravemaskin, transportoppdrag og opprydding av de ansatte underveis i prosjektet.

Permisjonsstien

De ansatte har i forbindelse med arbeidet med opprusting av traseen fra Fjellveien opp til Sandviksbatteriet og videre til Sandvikspilen gjort en stor innsats. Fra Sandviksbatteriet og ned til bunnen av uren der trappen begynner har de ansatte med Yngve Nymark i spissen ryddet skog og vedlikeholdt traseen oppe på plataet. I tillegg har de ved hjelp fra Sigurd Sondres trepleie hugget trær med dårlig vitalitet og fjernet vindfall i selve uren. Dette var et svært krevende terreng med mange utfordringer knyttet til dette.

Siste del av trappene til Sandviksbatteriet måtte bygges med tilkjørt stein. Denne steinen fikk vi transportert til Munkebotn og Yngve Nymark transporterte den videre derifra og opp til Sandviksbatteriet slik at sherpaene kunne ferdigstille trappen. Dette var svært kostnadsbesparende ettersom helikoptertransport og vanskelig tilkomst ellers ville gjort dette svært krevende og økonomisk kostbart

Veien opp til Sandviksbatteriet er også rustet opp med 50 tonn masser etter vårt bruk av veien. Vi har hatt et veldig godt samarbeid med BOF (Bergen og Omland Friluftsråd) i perioden noe som var avgjørende for å få gjennomført prosjektet. Les mer om prosjektet i egen artikkel.

Sikring av vindfall på Hesteberget. Foto: ØS

Sagbruket på Fløysletten.

Foto: ØS

Bjørneseths vei til Skomakerdiket

I forbindelse med planer om etablering av snøkanon i Granbakkenområdet har vi utført oppdrag med graving av høyspentkabelgrøft i egen vei fra starten av Bjørneseths vei og helt inn til Skomakerdiket (ca. 700 meter). Oppdraget ble utført på timesbasis og var en bestilling fra Fløibanen AS. Dette er i tråd med den positive innstillingen Selskapet har hatt rundt etablering av et aktivitetsområde for barn inne i Granbakken. Hovedtyngden av arbeidet ble i hovedsak utført i tidsrommet juli til ut oktober. Stikkrenner langs strekningen ble skiftet og vedlikeholdt, det er også lagt nytt dekke på veien og grøftene er vedlikeholdt.

Skiveien

I 2019 ble Skiveien vedlikeholdt. Stikkrenner og grøfter er rensket slik at en får kontroll på vannet. Det er derfor gjort justeringer langs hele traseen. I tillegg er nedre del gruset med fortrinnsvis 0,16 og TBM masse. Til sammen ble det lagt ut 120 tonn masser på veien fra parkeringsplassen på Montana

og oppover Skiveien. Jobben ble utført med midler gitt fra Bjørneseths fond. Den nyere trassen av Skiveien, som går rett ovenfor «Matskogen», holdt på å rase i elven etter store nedbørsmengder. Ansatte har murt opp igjen og sikret veien på utglidningspunktet.

Skomakerdalen

Her ble arbeidet med en tursti som vil føre opp til Granbakkedårnet videreført. Den vil også ha til hensikt å skjøtte skogen der på en bedre måte samt bedre tilkomst for turgåere.

Veien fra Munkebotsvannet og opp mot Storevannet

Denne traséen fikk seg en velfortjent vedlikeholdsoppløfting. Vi rustet opp strekningen fra Munkebotsvannet og opp til Sandviksfjellet. Totalt gikk det med 25 tonn med masser.

På Løvtakksiden

Turveien opp forbi Skillingsbollen ble i 2019 vedlikeholdt med tanke på avrenning. Grøfter og stikkrenner ble sjekket og vedlikeholdt. Dette for å få kontroll på vannet og hindre overvann og avrenning. Dette ble utført med midler fra Bjørneseths fond.

Fløipilen

På toppen av Tippetue ble det gjort reparasjoner av veien og det ble lagt ut 20 tonn med masser. Fløipilen er også vedlikeholdt med maling i perioden. Malingen ble utført av Malermester Knudsen AS og var et prosjekt som ble betalt gjennom støtte fra Bjørneseths fond og Fløibanen AS.

Stallen

Veien forbi Stallen ble vedlikeholdt. Stikkrenner ble byttet ut og det ble drenert rundt bygget. I tillegg ble det stablet steinmur mot terrenget langs veien. Det gikk med 50 tonn masser i tillegg til ca. 20 tonn lokal naturstein.

Skilt/benker/rastehytter

I perioden er det produsert en hel del materialer til benker, gapahuker og grindverksbygg.

På oppdrag fra Byfjellsforvalteren har vi langs Myrdalsvannet satt ned skiltstolper og hengt opp skilt i hele traseen. Arbeidet ble utført av Sigurd Birkeland. En del av det samme oppdraget var også å produsere og sette ut tre benker i heltre lerk. Produksjon og sammensetning av benkene stod Ola

Tjørnagrind og Tjørnahuk i Tennebekken, produsert av Ola Tormod Presttun og finansiert av GC Rieber Fondene.

Foto: ØS

Tormod Presttun for. Utsetting og sammensetning av benkene ble gjennomført av Sigurd Birkeland og Adrian Aase. Gapahuken ved Myrdalsvannet er også rehabilitert med nytt tak og vegger. Arbeidet utført av Ola Tormod Presttun.

I Tennebekk er det satt opp et grindverksbygg og en gapahuk som Ola Tormod Presttun har produsert. For oppsetningen grindverksbygget leiet vi inn Trond Trefall som bistod Ola i dette arbeidet. For oppsetningen av gapahuken ble snekker Dag Furuseth leid inn for å gjøre arbeidet. Begge byggene ble finansiert av GC Rieber Fondene.

Som en del av opprustingen i Byfjellene har vi i perioden vedlikeholdt tre bålplasser på henholdsvis Fløysletten, Skomakerdiket og Myrdalsvannet. Arbeidet ble gjennomført med gravemaskin av Sigurd Birkeland.

På Indianerplassen (Posletten) i Munkebotn ble det utført maling og vedlikeholdsarbeid samt oppsetting av en liten informasjonstavle. Arbeidet ble gjort av Sigurd Birkeland og Yngve Nymark.

I perioden er det også sørget for organisering og anskaffelse av materiell til utsetting av skiltstolper i fjell.

Medlemmer

I 2019 gikk vi tilbake til å benytte Postverket for utsending av årsmeldingen. Det gikk bedre enn da vi brukte Schibsted. Effekten av å bytte utsendingsmåte fra Schibsted til Postverket har hatt en klar positiv effekt. Vi får nå årsmeldingene i retur dersom det er feil eller annet i utsendingsinformasjonen. Det er derfor lettere for oss å vite at alle har fått årsmeldingen tilsendt.

Registrerte medlemmer i 2018 bestod av flere som ikke hadde betalt medlemskontingent på flere år. Pluss medlemmer som hadde sagt opp, men ikke blitt registrert sluttet. Det nye medlemsregisteret er enklere å administrere og vedlikeholde. Den omfattende jobben som ble gjort i 2018 og deler av 2019 med oppdateringer og «vask» av medlemsliste har hatt god effekt.

Totalt utgående medlemmer med sluttet og slettede grunnet manglende innbetalinger, 142 stk i 2019.

Det er et frafall på 19 livslange medlemskap 2019. I 2018 var frafallet 29 stk. 123 årsbetalende har sluttet eller blitt slettet.

Det er kommet inn 71 stk. nye årsbetalende i beretningsåret sammenlignet med 72 stk i 2018

Vi har ved årets utgang registret 509 livslange medlemskap (528 stk. i 2018) 1070 årsbetalende (1122 stk. i 2018 med de som ikke hadde betalt).

Totalt antall medlemmer i beretningsåret 1579 stk hvorav 2 bedriftsmedlemskap (i 2018 1650 stk.).

Etter bedre oppfølging og bedre rutiner er det kun kr 300,- utestående på medlemskontingenten dvs. kun en som ikke har betalt. Sammenlignet med 2017 hvor vi hadde manglende kontingentinnbetalinger på flere år på kr 124.750,-.

Totalt har vi fått inn kr 343.000,- i kontingent i beretningsåret. Det vil si ca. kr 25.000,- mer enn medlemskontingenten utgjør. Dette er frivillig kontingent fra personer med livslangt medlemskap. Tusen takk!

En av de største medlemsfordelene i Selskapet er mulighet til å leie lokaler hos oss. Vi ser også at utleie av lokalene også har en positiv effekt for synligheten til stiftelsen. Det er derfor mange som melder seg inn i forbindelse med ønske om leie av lokaler. Lokaler leies kun ut til medlemmer.

Vi blir kontaktet av en del medlemmer som har betalt kontingent, men fortsatt får purring. Dette er fordi innbetalingen ikke er merket med navn eller at det ikke er benyttet KID ved innbetalingen. Dersom dette benyttes vil alle innbetalinger bli registrert på medlemmene som betaler og du vil derfor slippe å få purring på en kontingent som er betalt.

Dugnadsgjengen rydder i elven fra Skomakerdiket.

Foto: EI

Selskapets eiendommer

Det er gjennomført brannanalyser (brannteknisk gjennomgang) og EI-kontroll av alle byggene i 2019. Det er i den forbindelse gjort flere rettinger og justeringer i byggene.

Leie av Selskapets lokaler har i de siste årene blitt veldig populært. Vi har opplevd et økende trykk og belegg på våre lokaler. Dette er positivt for Selskapet. Det er i 2019 besluttet av styret at administrasjon av utleie skal settes ut. Dette med bakgrunn i at det er i perioder svært krevende å administrere dette. Vi er av den oppfatning at vi kan få et enda større belegg og flere medlemmer når administrasjon av dette settes ut. Forutsetningene for leie vil i all hovedsak være den samme. Prisen vil muligens øke noe for lokalene.

Øvre Bleken gård

Det gamle våningshuset og høyloftet på Øvre Bleken gård blir brukt til utleie. Byggene ligger som flotte smykker i Fløyveien. I forbindelse med brannanalysen har Dugnadsgjengen bidratt med å snu en dør i inngangspartiet til løeloftet. Dør til inngangspartiet for løekjelleren vil bli kjøpt inn og satt inn i 2020 her har også Dugnadsgjengen stilt seg til disposisjon for å utføre arbeidet. Det er i tillegg innhentet tilbud på brannvarslingssystemer som vil bli installert i 2020. I forbindelse med EL- kontroll rapporten er det også gjort mindre endringer og rettinger.

Broen ved Smådiket er ferdig.

Foto: BL

Det er også kjøpt inn nytt og supplerende servise som kan benyttes i forbindelse med leie av lokalene.

Fotograf Øystein og konen Mai er ikke lenger å finne i Våningshuset. De benyttet lokalene frem til høsten 2019 der de solgte bildene sine samtidig som de også var gode ambassadører for Skogselskapet. De har valgt å ta en pause for muligens å senere komme tilbake med nytt bildemateriale på et senere tidspunkt.

Nybygget

Bygget inneholder kontorer, garderober, pause/møterom og garasjer. Etter stort påtrykk i leiemarkedet blir også nybygget leiet ut.

Fjellveien 34, 36

Både Fjellveien 34 og 36 er utleid. Dette har fungert bra i hele 2019.

Det ble i 2018 fattet vedtak om å få en utvendig trappeoppgang på skogmesterboligen (nr. 36) slik at huset blir mer funksjonelt. Tegninger foreligger og søknadsprosessen er gjennomført. Vi har blitt gitt en rammetillatelse for utbyggingen og er i prosess for å innhente tilbud på en slik utbygging.

Festetomter

Vi har tre festetomter på Løvestakksiden som gir et kjærkommet bidrag til Selskapet.

Styrets arbeid

Erling Birkeland og Owen Westergård har fungert som henholdsvis leder og nestleder i styret.

Det har i løpet av beretningsåret vært avholdt syv styremøter og én befaring. Årets befaring var lagt til Sandviksfjellet med hovedfokus på prosjektet som da var under arbeid der, samt se på nye mulige prosjekter for fremtiden. Omviser var Erling Birkeland og Øystein Simonsen.

Mye av styrets arbeid ble som vanlig gjort i komiteene, og verdifullt dugnadsarbeid er utført gjennom deres fantastiske innsats i allslags vær.

Selskapet har følgende komiteer som rapporterer til styret

Friluft- og medlemskomiteen sitt mandat er todelt:

- 1) Arbeide med medlemsverving og medlemstiltak, guidede turer og internett-sider.
- 2) Arbeide med friluftstrettede tiltak med særlig vekt på turveier/stier og rekreasjonsmuligheter. For barn skal det spesielt arbeides med muligheter for lek på ski og med akebrett.

Medlemmer: Anne K. Irgens, Gunnar Knudsen, Tor Fossen, Arne Hauge, Anne Tafjord Kirkeboe og Øystein Simonsen.

Foruten drift av nettsidene/facebook (www.byfjellskogene.no), har komiteen vært ansvarlig for de tre guidede turer i 2019 (se eget pkt.).

Dugnadskomiteen som skal legge til rette for dugnadsarbeid.

Medlemmer: Børre Liland, Erik Ingvaldsen, Tore Tollefsen, Hans Jakob Egeberg.

Komiteen leder Dugnadsgjengen, som i 2019 har hatt nok et meget aktivt år (se eget pkt.)

Skogkomiteen med følgende mandat:

- a) Komiteen skal være styrets rådgiver i skogfaglige spørsmål.
- b) Sammen med skogmester skal komiteen se til at Selskapet følger vedtatte standarder for et bærekraftig skogbruk, slik det framgår av Norsk PEFC standard.
- c) Komiteen skal utarbeide forslag til områdevis driftsplaner i tråd med Selskapets overordnede strategier og skogbruksplan.

Rydding på «Melandsmarken» ved Permisjonsstiens begynnelse.

Foto: BL

Medlemmer: Bernt Håvard Øyen, Axel Ingvaldsen, Tormod S. Jacobsen, Jørgen Frønsdal og Øystein Simonsen

Komiteen har i løpet av 2019 bidratt med ett godt stykke arbeid for å gi uttalelse til et prosjekt kommunen ønsker gjennomført i Isdalen, samt høringssvar på to offentlige høringer. Disse høringen gjaldt henholdsvis «Revisjon av hovedplaner for vannforsyning og for avløp og vannmiljø for Bergen kommune» og «Skogplan. Mål og strategier for skog i Bergen kommune 2019–2029».

Selskapet har også kontaktet enkeltmedlemmene flere ganger i løpet av året og fått gode innspill og råd på skogfaglige spørsmål. Det er betryggende å ha en så kunnskapsrik komité i ryggen for vårt arbeid.

Kulturminnekomiteen med følgende mandat:

Arbeide med registrering, vern og restaurering av kulturminner i Selskaps forvaltningsområde, herunder bygningsrester, veianlegg, demninger og andre spor av menneskelig aktivitet. Utarbeide kostnadsoverslag og forslag til finansiering og framdrift for de enkelte prosjekter.

Medlemmer: Erling Birkeland, Øivind Øvrebotten.

Arbeidet i komiteene har vært på vent grunnet mange andre prosjekter som komiteens medlemmer har vært involvert i.

Øvre Bleken komiteen med følgende mandat:

Vern og restaurering av den historiske bygningsmassen som Selskapet eier. Hovedbygning, våningshus og løe på Øvre Bleken, skogmesterbolig i Fjellveien 36, Fjellveien 34 samt bygninger på Fløyen. Foreslå bruk av bygningene som er i tråd med Selskapets ånd og formålsparagraf. Utarbeide kostnadsoverslag og forslag til finansiering og framdrift for de enkelte prosjekter.

Medlemmer: Tore Tollefsen, Arne Sælen, Jo Gjerstad, Børre Liland, Axel Ingvaldsen, Gunnar J. Alsaker, Janet Wiberg og Øystein Simonsen.

Komiteen har i løpet av året hatt ett møte der listen over bygningsmasse ble gjennomgått og oppdatert med forslag til utbedringer. Komiteen har også igangsatt et arbeid for å utvikle området nedenfor våningshuset. Det vil bli utarbeidet tegninger for videre oppfølging av dette.

Vi arbeider med ekstern utleier i 2019 og sannsynligvis vil vi få en avtale på plass i 2020.

Årsmeldingskomiteen med følgende mandat:

Hente inn rapporter fra komiteene samt regnskap og årsmelding fra styret. Sørg for at medlemmene får årsmeldingen i god tid før årsmøtet, og så langt som mulig krydre årsmeldingen med artikler fra Byfjellene og skaffe støtteannonser til trykksaken.

Medlemmer: Jo Gjerstad, Erling Birkeland, Øivind Øvrebotten og Øystein Simonsen.

Synlighet

For å være en attraktiv tilrettelegger i Byfjellene for våre medlemmer og mange bidragsytere, er det å kunne være synlig i media ved at vi får positiv omtale. Dette klarte vi også i 2019.

Flere ganger kom media til oss. Vi fikk flere helsider i BT og BA vedrørende Sandviksbatteriet og Oppstemten.

Til åpningsdagen av Permisjonsstien (fra Fjellveien via Sandviksbatteriet til Sandvikspilen) 30. september 2019, kom vi foruten i lokale medier også på NRK-nyhetene for Hordaland.

Vi har også vært i media ved flere anledninger knyttet til produksjon av klopper, oppsetting av ulike bygg samt Dugnadsgjengens arbeid.

På tampen av 2019 har vi også utgitt en fantastisk flott bok: «Oppstemten og andre nye stier og veier på Byfjellene» skrevet av Jo Gjerstad. Boken omhandler historien om det fantastiske byggverket fra start til mål samt andre sti- og veiprosjekt utført av Skogselskapet de siste årene; Permisjonsstien,

Kanokåkens innvielse.

Foto: EI

Hellemyrstien, stien ved Garpetjernet (Munkegrind) og Kulturminneløypen. Boken har blitt veldig godt mottatt. Boken kan kjøpes for kr 100,- ved å melde interessen på medlem@byfjellskogene.no.

Dugnadsgjengen

Dugnadsåret 2019 ble gjennomført med 56 arbeidsøkter, pluss 13 økter med arbeid for mindre grupper av gjengen. Gjengen teller 34 spreke menn mellom 62 og 93 år, som dette år nedla like oppunder 6000 arbeidstimer.

Dugnadsgjengens hovedoppgave dette år, som alle andre år, er å drive skogspleie samt å vedlikeholde alle konstruksjoner som gjengen har bygget. Som f.eks. Nye Brattetrappen og Granbakketårnet. Det største vedlikeholdsarbeid har også dette år vært vedlikehold av de mange klopper på Fløyen, hvor over 200 sviller ble skiftet på Fløyens rundt 100 klopper.

Ved bygging av Permisjonsstien utførte gjengen et større ryddearbeid ved stiens start i Fjellveien. Fra Sandviksbatteriet og til Stoltzekleiven ble skog og kratt ryddet samtidig som 13 nye klopper ble bygget over de våteste partier, samt en trapp opp en spesielt vanskelig skrent.

Ellers må bygging av bro over elveutløpet ved Smådiket mellom Munkebotn og Storevannet nevnes. Likeledes reparasjoner av tregjerdene langs veier på Fløyen, og bygging av vei for rullestolbrukere ved BT-bu. Ved

Skomakerdiket, utførte gjengen en utfordrende jobb med oppføring av et bygg for oppbevaring av de ni kanoer som barn benytter på Skomakerdiket. Ved Stallen ble det utført grave og murerarbeid i forbindelse med plassering av et kunstverk i stein, gitt av GC Rieber Fondene.

Gjengens hovedoppgave, skogsrydding, har foregått parallelt med den ovennevnte virksomhet i forskjellige områder sentralt på Fløyen. Spesielt nevnes område nord for Åsebu, området på kollen rundt Granbakken, langs stien mot Fjellhytten, og området nordenfor fra Stallen. Til sist må nevnes en rekke vedlikeholdsoppdrag på bygningene på Sagen.

Et godt kameratskap med mye humor skaper en arbeidsglede som gir gjengen en meningsfylt pensjonisttilværelse.

Guidede turer

Det ble i 2019 gjennomført tre guidede turer. Det er svært interessante turer. Det kunne vært større oppmøte på turene da temaene er svært interessante og turlederne sprudler over av informasjon. Mulig at flere stiller når vi nå kan sende påminning på e-post?

14. mai ble «Fuglesangturen» arrangert i Alvøen. Anders Bjordal ledet turen gjennom den idylliske skogen i Alvøen. Turen ble kombinert med et møte med dugnadsgruppen i Alvøen.

13. juni var det dobbel Skogmestertur på Fløyen. Der det var den nye skogmesteren Øystein Simonsen og den foregående skogmesteren Jørgen Frønsdal som ledet gruppen innom flere spennende skogområder og steder på Fløyen. Turen ble avsluttet på Stallen med servering av bålcaffe.

22. august var det en skogbiologisk vandring med Tor Myking fra NIBIO (Norsk institutt for bioøkonomi). Turen ble gjennomført i nærområdet på Fløyen. Underveis ble temaene genetikk, biologisk mangfold og skogproduksjon blant annet belyst.

Helse Miljø- og Sikkerhet

Det ble i meldingsåret ikke registrert noen brudd på HMS-forskriftene/planen. Vi er forskånet for skader/ulykker, i første rekke takket være dyktige medarbeidere. Vi har jobbet systematisk med HMS i beretningsåret og innskjerpet krav til sikkerhet og rutiner på flere områder. Nye rutiner og verktøy samt opplæring i bruk av HMS-planer, sikker jobbanalyseskjemaer og avviksskjemaer er utviklet og gjennomført i perioden. Vi har hatt et godt samarbeid med Selskapet HMS1 som har bidratt aktivt i arbeidet. Selskapet har i beretningsåret tilknyttet seg bedriftshelsetjeneste (Volvat).

To av de ansatte har gjennomgått kurs for «Varme arbeider» og fått kompetansebevis på dette.

Det er også kjøpt inn en del personlig verneutstyr og annen bekledning til de ansatte i perioden.

Det er også innledet et samarbeid med Bergen brannvesen der tanken er å kunne stille til disposisjon kompetanse, ressurser eller utstyr ved en eventuell skogbrann. Dette vil det jobbes videre med i 2020.

Legater i Skogselskapet:

Nils Edvard Marthinussens legat

Legatet ble opprettet i 2013. Avkastningen av midlene skal gå til vedlikehold av tur- og gangstier på Fløy- og Midtfjellet. Legatstyret er Erik Næsgaard (leder), Gunnar J. Alsaker, Einar Marthinussen og Jo Gjerstad.

Familien Loofts gave

Dette legatet ble opprettet ved dr. Axel Loofts testament av 6. juli 1955. Foruten Skogselskapet, er Bergen og Hordaland Skogselskap, og Naturvernforbundet i Hordaland med i legatet.

Legatets formål er i hovedsak å tilgodese skogplanting og /eller skogskjøtsel i Bergens distriktet og områder i Hordaland syd for Bergen, samt naturvern slik det fremgår av vedtektene for Naturvernforbundet i Hordaland.

Legatmidlene er bundet i bankrenter. Avkastningen av dette er for tiden heller dårlig, og dekker knapt utgifter til pålagt revisjon og årlig gebyr til stiftelsestilsynet.

Samarbeid med andre

I 2019 har vi fortsatt vårt gode samarbeid med Fløibanen A/S.

Fløibanen bidro som vanlig med midler til vårt arbeid i Naturparken. Arbeidet består hovedsakelig av rydding av vindfall, veivedlikehold og ulike forefallende arbeid.

Fløibanen bidrar også med fribilletter til Dugnadsgjengen på banen de dagene de arbeider.

Også Fløirestauranten har vi tett og god kontakt med. Samarbeidet med de nevnte bedrifter gir en typisk vinn-vinn-effekt for utvikling og bevaring av Fløyen-området.

Ulriksbanen har vært svært velvillig med å stille med fribilletter for oss som har hatt nødvendig ærend opp eller ned i forbindelse med Oppstemten.

Skarv ved Nedrediket. En sjelden gjest på Fløyen.

Foto: EI

I 2019 har vi startet et samarbeid med Bergenhus Aktiv som er et ettervernstiltak for mennesker som er kommet seg ut av, eller som jobber for å komme seg ut av rusmisbruk. For Bergenhus Aktiv vektlegges blant annet, fysisk aktivitet og arbeidstrening som viktige elementer i rehabiliteringen. Bergenhus Aktiv har i perioden bidratt til arbeid i stiftelsen gjennom blant annet grøfterens, opprydding rundt grindverksbygg og gapahuker samt beising av BT-bu. Vi ser frem til et videre godt samarbeid i 2020.

Vår nærmeste samarbeidspartner er Bergen kommune – Bymiljøetaten, og spesielt byfjellsforvalter Jan Robert Brandsdal.

Gjennom Byfjellsrådet har vi god kontakt med Bergen Bondelag, Bergen og Hordaland Turlag, Hordaland Fylkeskommune og Bergen kommune v/Idrettsstat, Bymiljøetaten, Helsevernetaten og Vann og avløpsseksjonen. Denne kontakten er svært fruktbar, og gir nyttige innspill til vårt daglige arbeid.

Mottatte gaver

Grieg Foundation og G.C. Rieber Fondene har som tidligere gitt kjærkomne økonomiske bidrag til Selskapets arbeid. Selskapet etablerte i 2015 Byfjellsauget, hvis formål er å sørge for vedlikehold av byens stolthet og fremste merkevare. Vi takker medlemmene i 2018 som deler patriotismen og samfunnsengasjementet og det felles ansvaret vi har for våre byfjell, og

tar del i lauget. Dette er Jæger Automobil A/S, Norgesmøllene, ByBo A/S, Fritz Rieber, Fløibanen A/S, Stadsporten, Norwegian Hull Club, GC Rieber Fondene, EGD Holding og Grieg Foundation

I 2019 mottok vi også 250.000 kroner fra Bjørneseths fond til bruk for vedlikehold av Skiveien og veien på Løvestakken. Av disse midlene er ca. 150.000 kroner benyttet for opprusting og vedlikehold av Skiveien. De resterende midlene vil bli benyttet i 2020.

Jevnlig får Selskapet små økonomiske bidrag fra gode venner av Naturparken.

Midlene er svært kjærkomne, og hver krone blir brukt til pleie og drift av områdene. Av disse giverne er ingen nevnt og ingen glemt.

I 2019 ble det gitt 250.000 kroner til bruk for vedlikehold av Skiveien og veien på Løvestakken.

Grasrotandelen har vært gitt oss fra totalt 30 Spillere. Vi får 7 % av innsatsen til alle som spiller på pengespill til Norsk Tipping og melder oss som Grasrotandel. Det vil si at disse spillerne til sammen har spilt for over kr 300.000 i 2019. Tabellen viser deres bidrag til Skogselskapet.

Tidsrom	Antall spillere	Sum
1. januar–30. april	28	8 523,85
1. mai–31. august	30	9 193,78
1. september– 31. desember	30	9 158,45
Totalt 2019		26 876,08

Til finansiering av «Oppstemten til topps», ble det gitt penger fra Nasjonale Turiststier på 1,5 millioner kroner.

A/S Martin Smith-Sivertsen og Ulriken Taubaneselskap og Grieg Foundation bidrog med gaver fra kr 100.000 til kr 500.000.

Styret takker

Styret takker alle ansatte i Skogselskapet og Byfjellskogene A/S for godt utført arbeid. Våre mange ulønnede medlemmer av Dugnadsgjengen, og andre som gjør en innsats i Naturparken takkes spesielt. Andre partnere i Bergen kommune, Bergen og Hordaland Turlag, Bergen og Omland Friluftsråd, Fløibanen, Fløirestauranten samt alle store og små givere takkes og for god hjelp og godt samarbeid.

Slik så Fløistuen ut ved åpningen i 1891. Noen år senere ble den utvidet med en ny fløy.

Ukjent fotograf, Billedsamlingen UBB

Fløistuen

Allerede før Fløisvingene var ferdig hadde forskjellige privatpersoner oppfattet hvilke muligheter den nye veien ga, og søkt de kommunale myndigheter om tillatelse til restaurantdrift ved Fløypilen. Magistraten skjønnte behovet for et bevertningssted, men var skeptisk til privat drift. Derimot pekte Skogselskapet seg ut som en naturlig restauranteier. Fløistuen ble åpnet i 1891 og ble fort en attraksjon og viden kjent både på land og sjø.

Fløistuen fikk besøk av mange celebre gjester. Keiser Wilhelm II besøkte Fløyen første gang i 1894. Da kong Oscar II var i Bergen i 1896, arrangerte byen en tilstelning for ham i Fløistuens spisesal. Etter sin tiltredelse i 1905 var kong Haakon VII også flere ganger Fløistuens gjest. Bygningen ble revet i 1965.

Fløifjeldet 300 moh. ligger rett opp av byen og har navn av vindfløien på toppen. Johnsens gode restaurant *Fløistuen* har verdensry for sin sjelden vakre beliggenhet. Plataet østenfor Fløifjeldet er et lønsomt turfelt; der er godt fremkommelig over alt.

Der er chaussé til tops. Fra Støtten over Skansen til Fjeldveien 15 min., fra Fjeldvei til Fløistuen på toppen, 1,6 km., 30 min. tilbake 25 min. Rekord er sat av hr. Herman Lindseth, som fra Bergens Maskinistforening på Engen løp til tops, til Fløistangen og tilbake til Engen på 35 min.

Fra: «Fotturer i og omkring Bergen», 1912

Bergens Skog- og Træplantningsselskap har fått anledning til å disponere denne annonsesiden til eget formål, og Selskapet sender derfor sin takk til

Sandviksbatteriet har de siste 70 årene vært et yndet utfartssted. Utsikten er fantastisk, som vi ser på dette bildet fra 1965. Fra området fører en god sti langs kammen til Sandvikspilen.

Foto: Mittet & Co., Nasjonalbiblioteket

Permisjonsstien

– fra bratt ur til flott tursti

Av Jo Gjerstad

På slutten av 1800-tallet var den politiske situasjonen så spent at den norske regjering vedtok en kraftig utbygging av forsvaret. Dette resulterte i bl.a. forsvarsanleggene i Bergen indre havn; Kvarven, Hellen og Øvre- og Nedre Sandvikens batteri. Sandviksbatteriet sto ferdig i 1898. Nedre Sandvikens batteri ble nedlagt og solgt til boligformål i 1932. Øvre Sandvikens batteri var intakt 9. april 1940, men ikke bemannet.

Sandviksbatteriet ligger på et flatt platå i fjellet, midt mellom Sandviksveien og Sandviksfløyen. Utsikten derfra er fantastisk. Hovedadkomsten er fra nord, via en kjørevei fra Munkebotsveiens øverste sving. Under anleggsperioden ble bygningsmaterialene og kanonene fraktet opp via denne. Til transport av de sistnevnte ble det anlagt en smalsporet «jernbane». Restene av denne er fremdeles synlig i terrenget.

Parallelt med kjøreveien ble det anlagt en gangsti fra Sandviksveien ved Reperbanen til batteriets sørside. Denne var en mye brukt «snarvei», med betydelig kortere gangavstand til byen enn via Munkebotsveien. Da Fjellveien i 1905 nådde frem til dette området, ble gangstien «kuttet i to». Senere vei-anleggelse og boligbygging har fjernet mye av stien på Fjellveiens nedside, men fremdeles kan man finne traséen mellom Amalie Skrams vei og Fjellveien.

Fra Fjellveien til batteriet er imidlertid gangveien intakt. Gjennom restene etter en gammel grind går den fra Fjellveien, gjennom Melandsmarken (etter gårdbruker Vilhelm Meland på Christineborg), i fine sikk-sakk svinger opp gjennom skråningen mot batteriet. Stien er fagmessig gjort med fine

Styremedlem i Skogselskapet Tom Tellefsen og styreleder Erling Birkeland, sammen med Sparebanken Vest sine representanter Giske Eggen, Åsne Ådland-Dale og Lisbeth Skotsund Wedervang, ved åpningen av Permsjonsstien 30. september 2019.

Foto: TF

gråsteinsmurer av høy kvalitet. Mesteparten av stien er i dag skjult av plante-skogen som har nådd gigantiske dimensjoner. Stien er også preget av tidens tann, 120 års bruk uten vedlikehold setter sine spor. Store røtter har enkelte steder sprenget ut stein fra murene og gjort ferdsel vanskelig.

Den oppmurte stien sluttet brått i kløften nærmest batteriet. Der har sannsynligvis vært en tretrapp som for lengst er forsvunnet. Denne kløften har gjort bruken av stien mindre tilgjengelig, da den for mange var vanskelig å forsere. Dette ønsket Skogselskapet å gjøre noe med.

Situasjonsbilde fra Sandviken anno 1935. Det er fremdeles gårdsdrift på Brødretomten og Christineborg. Permisjonsstiens utløp i Fjellveien sees øverst til høyre.

Foto: Widerøe's Flyveselskap A/S, Billedsamlingen UBB

Øvelse på Sandviksbatteriet i 1900.

Foto: Lauritz Johan Bekker Larsen, Billedsamlingen UBB

Arbeidet startet høsten 2018 med hugging av trær, flytting av stein og fjellsikring. Geologer undersøkte fjellsiden i stiens bakkant og et stort fanggjerd ble montert. Våren 2019, parallelt med ferdigstillingen av Oppstemten, startet fire sherpaer med trappebygging øverst i den bratte kløften. Hele 220 trappetrinn ble bygget. Samtidig arbeidet Skogselskapets dugnadsgjeng med å oppruste stien fra Sandviksbatteriet, langs Kammen, til Sandvikspilen. Disse stiene åpner nå for en grei rundtur Stoltzekleiven–Kammen–Permisjonsstien. Fra Fjellveien til Sandviksbatteriet bruker man med rolig gange ca. 15 minutter.

30. september 2019 ble Permisjonsstien høytidelig åpnet for publikum. Den er fullfinansiert av Sparebanken Vest (3,5 millioner) og kan pr. desember 2019 defineres som en suksess. Antall brukere har minst tidoblet seg i forhold til tidligere. Før var det umulig for bl.a. barnefamilier å forsere den bratte kløften øverst. Nå går det som en lek.

Navnet er symbolsk. Når soldatene på Sandviksbatteriet skulle på permisjon (kanskje tjuvperm), var man nede i Sandviksveien ved trikkens endestasjon i løpet av noen få minutter.

Mon Plaisir. Innfelt Ole Tschudi Irgens (1902–1993).

Foto: MV

*Jeg har en tur jeg alltid tar om våren –
og nå, om sommeren, – når dagen lir.
Jeg legger veien over Ladegården,
opp Mulesvingene – til Mon Plaisir*

*Og lenge står jeg der og mediterer,
mens lyd og ulyd stiger opp og blir
en symfoni – en by som musiserer:
Dens puls slår takten – det er mon plaisir.*

De to første vers av Ole Tschudi Irgens dikt, skrevet i 1956 til radioprogrammet «Freunde er freunde verst». Kan synges på melodien «Udsigt fra Fløien»

Som en del av parkanlegget til lyststedet Christinegård ble den tempelformede lysthuspaviljongen Mon Plaisir oppført i 1836 av Michael Djurhuus Prahll. Trehuset er formet som et lite romersk tempel med joniske søyler. Navnet er påmalt tempelfrontens frise og betyr «Min glede». Mon Plaisir er fredet og eies i dag av Bergen kommune. Bygningen ble senest restaurert i 2011. Det skal angivelig holde på en hemmelighet: Bak den høye, flotte døren, skal det nemlig skjule seg et avlåst rom, og ingen vet hvor nøkkelen er blitt av. Mon Plaisir ble lenge kalt «Lysten» på folkemunne, og marken foran «Hammermarken». Dette etter Christinegårds eier fra slutten av 1800-tallet, gullsmed Marius Hammer (1847–1927).

I Mon Plaisir var den tyske keiser Wilhelm II årevis gjest. Sammen med gullsmed Hammer satt han på fine sommerdager under søylene og nøt utsikten mens de lesket seg på et glass bayersk øl.

Bergens Skog- og Træplantningselskap har fått anledning til å disponere denne annonsesiden til eget formål, og Selskapet sender derfor sin takk til

MITT FORHOLD TIL BYFJELLENE

Jeg vokste opp ved foten av Løvestakken, i Rekdalsveien på Bønes. Jeg satte nok ikke ordentlig pris på Byfjellene da jeg var yngre. Først og fremst fordi jeg var, og fremdeles er, ganske bedagelig anlagt og ikke helt forstod greien med å gå opp på et fjell for så å snu å gå ned igjen (selv om jeg strengt tatt pleide å sette pris på turen når vi først var i gang). At jeg syntes det var litt slitsomt å gå i fjellene da jeg var yngre hadde nok også litt å gjøre med at jeg var en ganske rund unge, og at jeg syntes det var litt kjedelig at jeg havnet så langt bak de raskeste da vi gikk på tur med skolen. Men noen avsmak for friluftslivet gav det meg absolutt ikke, og jeg lærte mye om hva god turledelse er, og ikke er, som jeg skulle få bruk for noen år senere.

I ungdomsårene vokste fjell- og turopplevelser litt mer på meg. Det gjaldt alt fra småturer til Gullstølen og Viggohytten, til overnattinger på Gullfjellet og til snøhuleturer på Finse og Upsete. Dette utviklet seg videre til isbreturer i taulag, lengre fotturer i norske fjellheimer, og videre til topper som Huyana Potosi i Bolivia. Jeg var heldig som fikk delta aktivt i en ungdomsklubb som var så mye på tur.

I 20-årene var jeg også lenge med på å drifte en gammel vokterbolig på Finse, Kongsnut. Noen av mine sterkeste turopplevelser er fra da jeg midtvinters trasket over Finsevannet alene, sørover mot hytten. Jo lenger unna man kommer Finse stasjon, jo mindre unaturlig lys er det, og jo sterkere skinner stjernene. Etter en liten tid titter Kongsnut frem, med utedass og

Viggohytten var ofte et turmål for Thor i unge år.

Byråd Thor Haakon Bakke.

Foto: Vibeke Blich

det hele. Var jeg heldig hadde noen allerede ankommet og laget kvelds.

Friluftsopplevelser handler for meg om fellesskap med turvenner, om å slå seg selv og egne rekorder, om rekreasjon og rolige turer i et makelig tempo som åpner opp for å sette pris på naturens mangfold, om å oppleve utsikter. Og vær, mye vær. Våte sko og en søkkvåt joggebukse på vei ned fra Fløyen fordi jeg har nektet å kle meg som mamma sa jeg skulle, eller i snøkav på en isbre i et taulag hvor du ikke ser særlig langt foran deg, og må bruke mye tid på hvert steg. Naturopplevelser kan også være skremmende, som da jeg falt i en bresprekk for noen år tilbake (men et solid taulag fisket

meg opp etter det rundt åtte meter lange fallet).

Selv liker jeg å tenke at vi går inn i naturen, ikke ut i naturen. Byfjellene åpner opp for at bergensere er så heldige at man får gå inn i naturen, og da ikke litt flat skau, men skikkelige greier, ordentlige fjell.

I dag bor jeg i Fyllingsdalen og har Damsgårdsfjellet, og ikke minst Kanadaskogen, tett på. Utsikten fra stuevinduet fra vårt lille krypinn i Ørnahaugen er mot høyreiste Løvstakken. Utsikten fra fjellene er flott den, men fjellene i seg selv er jo slående vakre, eller skjønne, som poetene ville sagt. Som småbarnsfar med ungen i meis har jeg også lært meg å sette pris på tilgjengeligheten til Byfjellene, og en og annen hytte med mulighet for kaffi og vaffel, spesielt på vinteren. Vi bergensere er heldige som har så mye nærnatur så tett på oss, også med variabel vanskelighetsgrad. Her er det noe for alle, og man trenger ikke fancy og dyrt utstyr heller (selv om man kan gå seg vill på Vidden og Byfjellene om skodden kommer og man har uflaks). Med en så lav terskel kan man begynne i det små, og utfordre seg og gå lengre turer etterhvert.

I tillegg gjør nærheten til fjellene at mange bergensere får et godt og nært forhold til biologisk mangfold, og alt av liv som rører på seg der ute. Det gir oss kjennskap til ramsløk, lynghei og dvergbjørk. Det er det viktig å ta vare på. Ikke bare for meg og oss i dag, men for våre barn og barnebarns mulighet til å gå en rolig og avslappende tur i bynær natur.

Thor Haakon Bakke (MDG), Byråd for klima, miljø og byutvikling

Storediket nedtappet i 1974.

Foto: ØØ

*Oppi Fjellveien, henmed Mulelven
kan du tru min venn, der er liv og spenn,
der e dans å bråt, der e Hannemannslåt,
oppi Fjellveien, henmed Mulelven.*

Henrik Jansen

Gjennom kommunesammenslutningen i 1877 overtok Bergen kommune vannrettighetene i Mulelven. Planene var klare, vannet skulle brukes til å utvinne elektrisitet. En kraftstasjon skulle bygges i Sandvikens øvre del for å forsyne byen med strøm til de tusen hjem.

Som så mange planer ble denne aldri realisert. Heldigvis kan vi si i dag, vassdraget egnet seg nok lite til strømforsyning. I stedet ble det bygget ut til å forsyne Bergens nordligste deler med vann. Arbeidet foregikk i etapper. Første byggetrinn var ferdig i 1880 med Nedredikets oppdemming. Inntaksbassenget i Skredderdalen ble bygget i 1896 og reduksjonskammerbygningen i Fjellveien i 1914. I 1917 ble det vedtatt å bygge en ny, stor dam ved Storediket. Den sto ferdig i 1919. Under den store tørkeperioden i 1974 var diket så nedtappet at den opprinnelige demningen fra ca. 1810 kom til syne. Det har vel aldri skjedd hverken før eller senere.

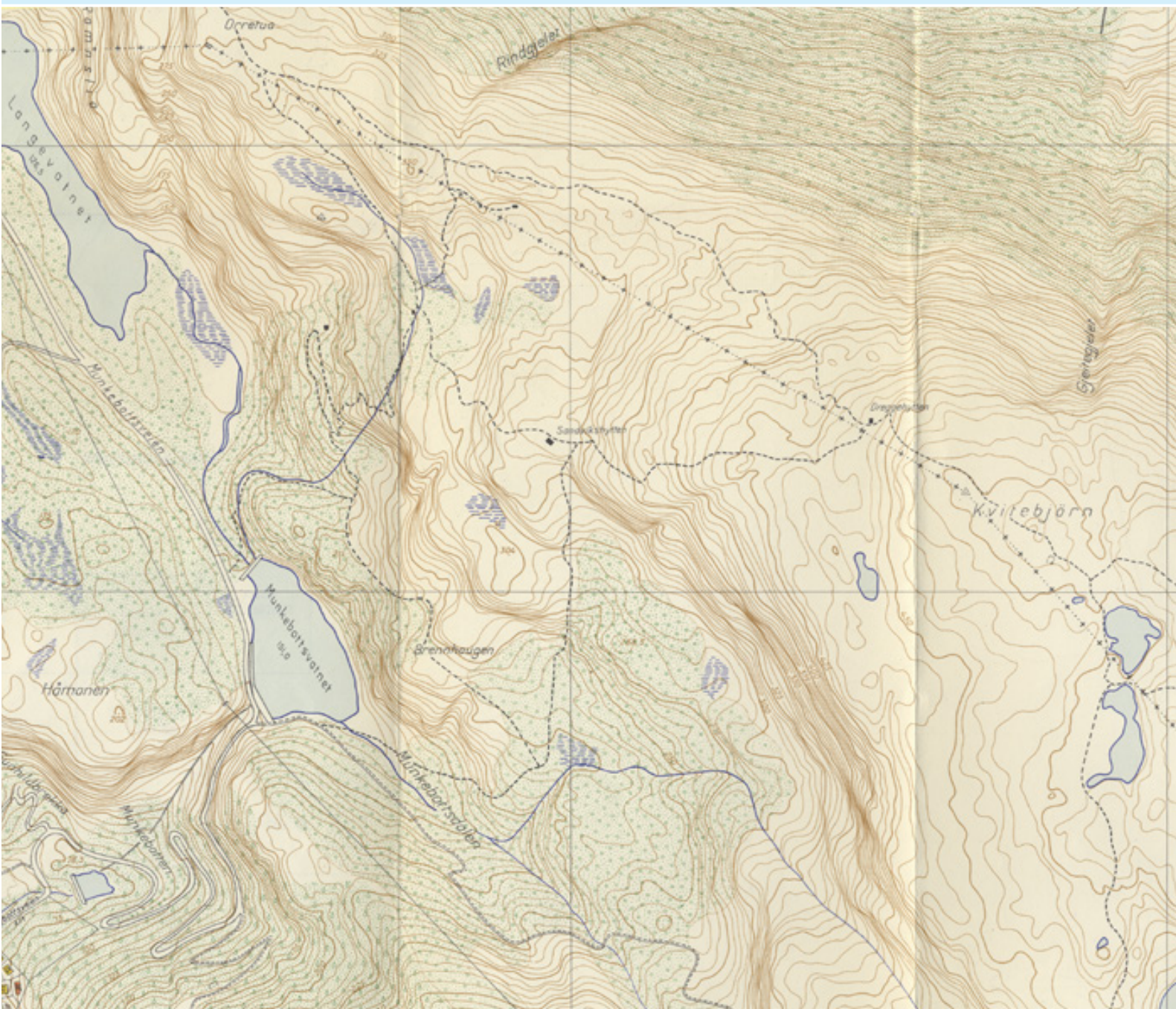
Bergens Skog- og Træplantningsselskap har fått anledning til å disponere denne annonsesiden til eget formål, og Selskapet sender derfor sin takk til

Ildsjelene i Munkebotn Stie og Renneprosjekt har satt opp informative skilt ved stien.

Foto: JG

▼ *Stien og rennene markert på Oppmålingsvesenets kart fra 1955.*

Stien fra Munkebotsvannet til Sandvikshytten og Dræggehytten

– *et bergensk industriminne*

---

av Jo Gjerstad

Bakgrunn

Da undertegnede i barndommen (fra tidlig 1960-tallet) skulle til Dræggehytten gikk man som oftest over demningen på nordsiden av Munkebotsvannet, og opp den lange stålrennen som ledet vann ned i stemmen fra nord-øst. Den var skjøtet på en steinmurt og torvtettet renne langs bergveggen som igjen var forbundet med en lang trerenne opp den lille dalen før trappene begynte. Her, i den bratte fjellsiden ble vannet flere steder ledet i løp som var hugget inn i fjellet, og i nye oppmurte stein- og torvrenner like opp til Ravneberghytten.

Tidlig fikk man høre at dette var Meyers renne som var laget for å «*stjele*» vann fra eierne av Eidsvåg Fabrikker. Mange av oss datidens dræggegutter som bodde på Sandvikssiden, kjente til familien Meyer. Den siste eier av Storemøllen, Wilhelm F. Meyer, bodde på Skansehaugen, like bak trikkesløyfen. Han hadde vært en legendarisk hornblåser i Dræggens Buekorps i sin tid. Sønnen, Arnold Meyer, var ett år yngre enn meg. Han fortsatte med hornet der faren slapp.

Tanken bak

Munkebotn er et yndet sted for turgåere som innfartsport til Byfjellene. Vi, som har vandret der siden guttedagene, merker at bruken øker år for år. Det er påtagelig å se stadig nye generasjoner på vei opp Skiveien til Storevannet, eller opp stien, via Sandvikshytten og Dræggehytten, til Kvitebjørnen (Jordalsfjellet). Derfra kan man gå videre sørover via Ankerhytten mot Brushytten, eller via Rundemanen der det er utallige muligheter både mot sør og øst.

Observante turgåere uten lokal kunnskap legger også merke til at denne stien er bygget etter et sinnrikt system med murer, trapper og broer. De samme turgåerne har kanskje observert at det innimellom foregår dugnadsarbeid på stien.

Storemøllen med nedre mølle og hovedhusene, malt av Hans Reusch ca. 1840.

Eidsvåg gård i 1840-årene, møllen til høyre.

Etter maleri, antagelig av Johan Ludvig Losting

Stien og rennene representerer et av de siste kapitlene i historien om mølledriften i Bergen. Samtidig forteller de om overgangen fra tradisjonell industri til mekanisk industri

Hva er historien om denne stien og vannfallet, og litt til. Denne artikkelen skal forsøke å gi svar på dette.

Storemøllen

Det er blitt hevdet av flere forfattere at mølledriften ved Sandvikselven (Munkebotselven – Gunnhildarå), fra Munkebotsvannet (Meyervannet) til sjøen, går tilbake til middelalderen. Johan Hagelsteen diskuterer dette i sin bok om den bergenske mølledriften fra 1947. Han betviler at det har vært «*profesjonell*» mølledrift før år 1600. Derimot har det ganske sikkert vært gårdskverner lenge før det, ganske sikkert i middelalderen. Han påpeker også at Store Sandviken gård var ødegård (ubebodd) ennå i 1530.

Ifølge Hagelsteen var det bare en mølle ved Sandvikselven i 1617. Den ble oppført i 1613. Etter det var det kontinuerlig drift, trass i periodevis vanskelige forhold. Storemøllen var den av de gamle handelsmøllene som overlevde lengst i kampen mot de store industrimøllene. Allerede før 1650 var Midtmøllen og den øvre møllen på plass. Den siste lå omtrent hvor nå åpningen er til Fløyfjellstunellen, og var en kobbermølle.

Sandvikselven får vann fra toppen av Sandviksfjellet, fra Langediket, Krokediket, Marediket, Nyvikediket, Flatevannene, Øvre- og Nedre Fjellvann, Dræggevannet, Storevannet, Smådiket og Munkebotsvannet. Storevannet har stemmer i begge ender, slik at vannet i prinsippet kunne vært ledet ned i Skredderdalen.

Da Didrich Carl Hagelsteen overtok møllebruket i 1748, besto det av tre møller, våningshus, sjøboder og demninger. Han var også onkel til Johan Gotfriedsen Hagelsteen som eide en del av Møllendal møllebruk, Småmøllen lengre inne i Sandviken (langs Mulelven) og fra 1779 også Eidsvåg møllebruk. Det var tett forbindelse mellom disse to grenene av familien.

Eidsvåg mølle

Allerede i 1263 er Eidsvåg nevnt i Norgeshistorien. Håkon Håkonsson samlet flåten i fjordarmen før han dro på hærtokt til Skottland hvor han ellers ble syk og døde. I bunnen av Eidsvåg renner elven fra Jordalsvannet ut, et perfekt sted for mølledrift. Første gang man hører om mølledrift i Eidsvåg er i 1600. Da overdro kongen bruksretten til «*Eidsvaag gaard og Mølle*» til tre borgere

Munkebotsveien og Munkebotsstemmen ca 1900.

Foto via JG

av Bergen, Johan Wedelche, Claus Ludt og Jacob Jacobssøn. Siden fulgte en rekke andre eiere. Møllebruket besto av tre møller. Gryn- og melmøllene ble drevet med vann fra Jordalsvannet, Kobbermøllen med vann fra Langevannet i Munkebotn. Disse møllene hadde to forskjellige eiere.

Johan Gotfriedsen Hagelsteen kjøpte gryn- og melmøllene samt Eidsvåg gård i 1779 av Jan Jansen Frøchen. Syv år senere, i 1786, kjøpte han også kobbermøllen av Valentin Beck. Den siste handelen gjorde han kun for å sikre seg vannet fra Langevannet, den tid også kalt «*Fjeldvannet*». Dette vannet hadde tilsig fra myrområdet på sørsiden av Orretua og overvann fra Munkebotsvannet som ellers ga vann til møllene i Storemøllen.

Kobbermøllen ble lagt ned og vannet fra Langevannet ble, via en grøft i Kistekleiven og kanaler murt i stein, ført ned i Jordalsvannet for å øke vannstanden der. Over postveien anla han en stor trerenne. Rester etter dette anlegget kan man fremdeles se nedenfor Eidsvåg gravplass.

Dette er viktig for å forstå konfliktene som senere oppsto om vannrettighetene.

Da Nyedammen i 1891 ble drikkevannskilde for Neevengården sykehus, ble diket inngjerdet av sikkerhetsmessige årsaker. I forgrunnen ser vi fundamentet til sykehusets vannledning, i bakgrunnen Munkebotsveien og veien opp til Sandviksbatteriet.

Nyedammen sett fra sør ca. 1900. I bakgrunnen ser vi Håmansfjellet og rørgaten opp til Munkebotsstemmen.

Munkebotsstemmen anno 1900. Legg merke til «port-huset» midt på demningen. Det står der den dag i dag. I bakgrunnen: Håmanen.

Forskjellige eiere, samme vann

Den siste Hagelsteen i Eidsvåg var enken Cecilie Garmann Hagelsteen. Hennes to sønner, Johan og Christoffer, var ikke interessert i å overta gården og møllebruket. Derfor solgte hun i desember 1855 eiendommen og vannrettighetene til Andreas Heiberg og Hans H. Faye.

Det samme skjedde i Storemøllen. I 1871 kjøpte Wilhelm Frimann Meyer fra Bø i Vesterålen møllebruket av den siste Hagelsteen der; Didrich Johan Henrich.

Dermed fikk møllebrukene i Eidsvåg og Storemøllen, som tidligere hadde vært drevet av den samme familie, nye eiere. Både Meyer og Heiberg/Faye krevde rett til deler av vannet. Her lå det åpent for konflikt. Og den kom.

Eier av Sandviken, Jens Kahrs Garmann, fikk i 1819 landmåler Aad Gjelle til å lage et kart over eiendommen sin. Av det fremgår det at Munkebotsvannet kun hadde avløp mot vest, altså mot Storemøllen og ikke mot Langevannet, også da kalt «*Fjeldvannet*».

Utmarksgrensen mellom Eidsvåg gård og Store Sandviken (Storemøllen) går tvers over dette vannet. Dette var den senere bygrensen mellom Bergen og Åsane kommuner. Langevannets eneste utløp er i nordøst.

Storemøllen fikk drivkraften sin fra Munkebotsvannet som ligger litt høyere enn Langevannet og har, som nevnt, sitt naturlige utløp ned Munkebotn mot sjøen ved nåværende Gamle Bergen museum. For å øke magasinkapasiteten hadde eierne flere ganger bygget på stein og torvdemningene i vannets begge ender. Magasinkapasiteten var nemlig begrenset nedenfor Munkebotsvannet. Der fantes kun den ikke særlig store Nyedammen (ligger der fremdeles) og to mindre mølledammer ved det senere Neevengården Sykehus. Derfor var det grenser for hvor mye flomvann Storemøllen kunne avta.

Antagelig av denne grunn, og som følge av en overenskomst tilbake fra tidlig 1800-tallets første del, var det laget en såkalt «*friskytte*» i Munkebotsvannets nordre stemme, slik at Langevannet fikk overskuddsvannet. I saken mellom Wilhelm Meyer og Heiberg/Faye som ble tatt til doms i bytinget (senere byretten) 1. september 1884 ble det antydnet at overenskomsten også inkluderte rett for Storemøllens eier til «*gjennem*

Wilhelm F. Meyer (1846–1921) fra Bø i Vesterålen kjøpte Storemøllen i 1871. Det var han som anla «Mr. Kvikk».

Christian Petersen (1858–1948) fra Slesvig kjøpte i 1896 den nedlagte møllen i Eidsvåg og grunnla Eidsvåg fabrikk.

kunstige foranstaltninger opp i fjeldene at overføre en del av Langevandets naturlige vandføring til Munkebottevatnet.» De første av disse kunstige foranstaltningene skal etter dommen skrive seg fra 1830 og 1840-årene. Overenskomstens tekst var imidlertid gått tapt.

Wilhelm Meyer vant saken, både på grunn av foreldelse og hevd. Storemøllens rett til å påvirke vannføringen må også ha hatt sammenheng med at inngrepene ble gjort på egen grunn, men berørte en felles ressurs.

I 1999 gjorde undertegnede et intervju med Nancy Meyer Fægri (1912–2007), barnebarn til Wilhelm Frimann Meyer. Hun fortalte der livlig om familien og møllebruket som hennes bestefar, far og bror drev.

Storemøllen var, da bestefaren overtok i 1871, et betydelig anlegg med tre møllebygninger og 14 steiner. Skulle alle drives samtidig, måtte vannføringen i elven være ekstremt høy. Man var avhengig av en stor arbeidsstokk og kraftig hestehold.

Etter få år ble møllebruket kraftig forbedret. Arbeidet begynte i 1874 og var ferdig i 1887. Da hadde anlegget fått det utseendet det hadde til nedleggelsen etter 2. verdenskrig. På slutten av 1870-tallet ble vannhjuldriften overtatt av turbindriften og en rørgate ble lagt i det gamle elveleiet fra Munkebottevatnet til anlegget ved sjøen. Dermed kunne hele vassdragets fallhøyde, 150 meter, utnyttes på et sted, mens de gamle vannhjulsmøllene måtte anlegges trinnvis over hverandre. Den siste turbinen ble installert i 1899. Da ble kraften koblet til en generator som omdannet rotasjonen til elektrisk kraft.

I 1901 ble det i Storemøllen også opprettet et reparasjonsverksted basert på den ekstra kraften man fikk med rennesystemet og hevingen av Munkebottevatnet. Navnet ble Storemøllen Patentslip & Mek. Værksted. I 1915 arbeidet det ca. 100 mennesker ved bedriften. Den var lenge det eneste industrielle anlegg innen byens grenser som utelukkende ble drevet av egenprodusert kraft.

Rørgaten besto av et 16" (406 mm) rør. Lengden var vel 700 meter. Det var satt sammen i lengder på ca. tre meter. Etter at rørgaten ble nedlagt, det ble fjernet på 1970-tallet, var røret perfekt som gangvei opp slukten til demningen. De av oss som benytter traseen hvor røret gikk som snarvei, i stedet for å gå svingene, sier vi at vi går «røret».

Ravnebergshytten ble oppført i 1897 av «Snorrianerne», en kameratflokk som ga den navnet «Breidablikk». I 1910 ble den solgt til Dræggeguttene Arthur Pedersen, Nils Henriksen, Thorvald Nielsen, Fredrik Christoffersen, Anders Helldal, Johan Vetlesen, Birger Johannessen og Michael Pedersen (bildet). Det var stramme karer den gang også.

Foto via JG

Ravnebergshytten etter ombyggingen i 1928. På 1950-tallet fikk Dræggeguttene Forening tilbud fra eieren, Ingolf Øvretveit, om å overta hytten. Vannverket nedla imidlertid veto mot dette. Var ikke Øvretveit interessert lenger, skulle den rives, mente vannverksjef Ralph Wilson. Det resulterte i at familien Øvretveit beholdt hytten. Den skiftet først eier i 2006.

Foto via JG

Mr. Kvikk

Vassdragets vedlikehold var en stor oppgave. En betrodd person hadde ansvaret for lukkemekanismen på Munkebotsvannet, fra da av også betegnet som Meyervannet på folkemunne. Han måtte sørge for jevn vannføring i rørgaten til enhver tid.

Siden nedslagsfeltet var begrenset, skulle det ikke mye til før vannføringen minket til små bekker. For å øke denne fikk derfor Wilhelm Meyer på 1890-tallet ledet vannet fra myrpartiet bak Ravnebergshytten, som tidligere rant ned i Langevannet, til Munkebotsvannet ved hjelp av et sinnrikt konstruert kanalsystem. Det besto av utsprengt elveleie og et bekkefar, oppmurt med demninger som kan minne om stiene lags levadaene på Madeira. På vanskelige steder, hvor terrenget ikke tillot graving av grøfter, ble vannet ledet i renner, henholdsvis i tre og stål. Systemet kalte han «Mr. Kvikk». Vannmengden der kunne indikere hvor mye vann man kunne tappe ut til enhver tid. I perioder, da «Mr. Kvikk» var henimot tørr, fikk Nancys far, brukseier Arnold Meyer, «*vannsmertes*». Da var han ikke god fortalte hun. Langs rennene ble det bygget en sti/anleggsvei av jord og stein som ble kastet opp under anleggsarbeidet.

Ravnebergshytten anno 2020.

Foto: JG

Sandvikshytten i tre stadier

«Utsikten» het den første hytten på denne tomten. Det var en liten koie, oppført i 1902 med torv opp til takskjegget. Bildet er fra 1904.

Fra v.: Alfred Gjertsen, Ludolf Gundersen og John Olsen.

Fotograf ukjent

◀ I 1914 ble det oppført en ny hytte i haugen sør for dagens hytte.

Fotograf ukjent

Dagens hytte ble oppført i 1936. Den er blitt utbedret en rekke ganger og er i dag i tipp-topp stand.

Foto via KL

Alt arbeid må ha blitt utført for hånd med primitivt utstyr, og ha vært ekstremt arbeidskrevende. Arbeidskraften på 1800-tallet av imidlertid svært rimelig. I dag er det vanskelig å forestille seg omfanget av dette arbeidet. En muntlig tradisjon forteller at hytten «Fjellstova» langs stien, var en damvokterbolig for Storemøllens ansatte.

Mr. Kvikk» og stien må ha stått ferdig rundt 1895. Ravneberghytten var ferdig i 1897, og kunne ikke ha vært oppført uten at stien var kommet på plass.

I etterkant av anleggelsen av «Mr. Kvikk» anla Christian Petersen, som i 1896 hadde overtatt anlegget i Eidsvåg, i 1902, på ny en sak om vannrettighetene. Også denne vant Wilhelm Meyer med den samme begrunnelsen som i 1884.

Rettsaken i 1916

Den siste rettsaken om vannet kom i 1916. Påstanden nå var at Wilhelm Meyer «for en del aar tilbage» hadde forhøyet demningen mot nord, slik at *«overvandet deretter har tilflydt Fjeldvandet baade sjeldnere og sparsommere end tidligere, og saaledes til skade for klageren har formindsket dette vands vannføring»*. For dette krevde Christian Petersen erstatning.

Det pussige var, i dette tilfelle, at arbeidet på demningen som Petersen nå krevde erstatning for, hadde funnet sted ca. 20 år tidligere, altså før rettsaken han anla i 1902. Hvorfor han da på nytt tok saken til retten, var for mange vanskelig å skjønne. Flere ganger for uken kjørte han i landauer forbi Munkebotsvannet på vei til og fra Eidsvåg. Petersen bodde i Langes gate 1 på Nygårdshøyden. Han må selvfølgelig vært klar over arbeidene som hadde foregått. En teori er at Langevannet ble brukt som drikkevannskilde til den stadig økende bebyggelsen i Eidsvåg, og han fryktet at i tørre perioder ville det oppstå vannmangel.

Det eneste som er igjen av stålrennen i dag. Stumpen ligger for seg selv ved trerennens begynnelse og var antagelig materiale som var til overs da det opprinnelige arbeidet var ferdig på 1890-tallet.

Foto: KL

Stien har flere små broer. Denne ligger på flaten mellom Fjellstova og den nye Sherpa-trappen.

Foto: JG

Denne ligger i bratthenget vest for Ravnebergshytten.

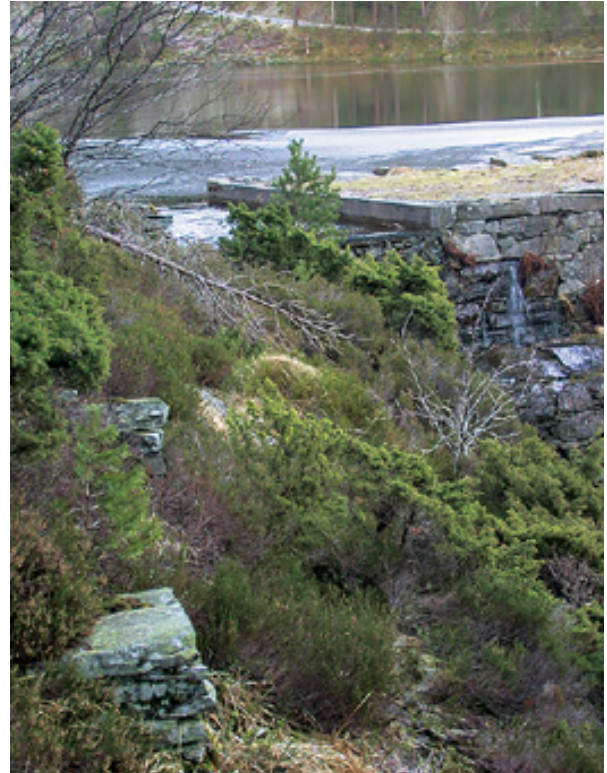
Foto: JG

Slik så trerennen ut før Kjell Lervik tok tak. All ære til ham for dette fantastiske initiativet.

Foto: JG

De fleste fundamentene til stålrennen var forsvunnet eller gjengrodd. Demningen og «Friskyttan» i bakgrunnen.

Foto: JG

I rettsaken ble en rekke vitner innkalt:

Erik Pedersen Haukedal forklarte at han i 1896 ledet arbeidet med å forhøye demningen. Han mente arbeidet tok ca. ett år, og at demningen ble forhøyet ca. fem fot. Friskyttan, som førte overvann til Langevannet, ble «indrettet akkurat som den gamle, nemlig saaledes, at en del av muren byggedes lavere end den øvrige del, og at stemmen senere ikke har vært påbygget».

Karl Olsen Espelid var enig med Haukedals forklaring. Han mente imidlertid at arbeidet tok tre år, fra høsten 1893 til høsten 1895. Dette begrunnet han med at da arbeidet var ferdig tok han ansettelse hos Christian Petersen som da hadde overtatt Eidsvåg (1896).

Karl Olsen Teigland bekreftet at Friskyttan under påbyggingen ble ordnet slik som tidligere. Han bekreftet også at han rundt 1880 hadde ledet arbeidet som da fant sted med å forhøye stemmen en fot.

Bokholder Lauritz Martinus Larsen fremla en oversikt over Storemøllens utgifter knyttet arbeid i fjellet i perioden 1881–1913. Han var overbevist om at en post bokført i 1894, kr 20.948,24, i all hovedsak kunne knyttes mot forhøyelsen av begge stemmene. Han opplyste også at arbeidet startet i 1893 med utsprenging av stein og tilkjørsel av materialer. Arbeidet fortsatte i 1894 og 1895. Den bokførte summen måtte omhandle arbeidet i hele anleggsperioden.

Man kan simpelthen ikke ta feil av retningen.

Foto: JG

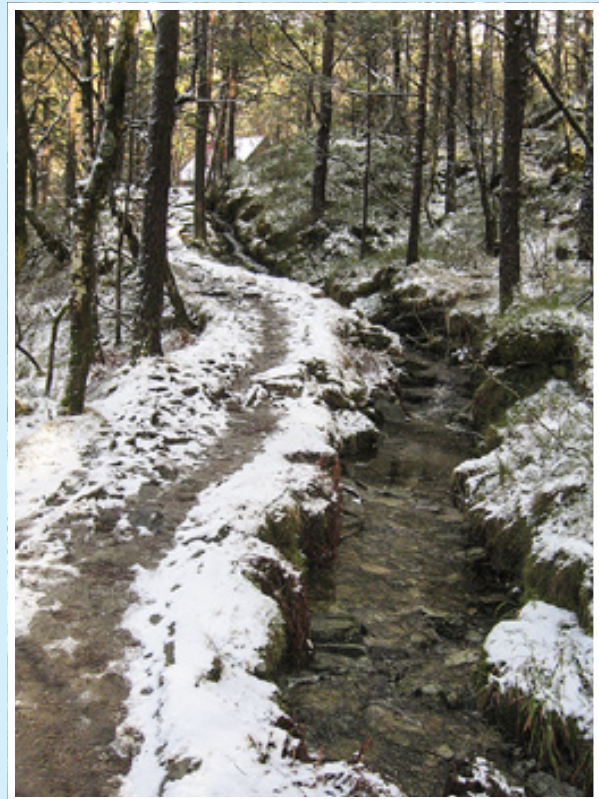
Den nederste tretrappen trenger pr. dags dato reparasjon.

Foto: JG

Levada på Madeira.

Foto: wikipedia

Levada i Munkebotn.

Foto: JG

Den øverste tretrappen ble montert i 2010 og lettet ferdselen betraktelig.

Foto: JG

I den siste kneiken ligger denne lille ståltrappen, opprinnelig laget til Granbakkens overrenn.

Foto: JG

Arbeidet vitnene berettet om foregikk parallelt med anleggelsen av «Mr. Kvikk». Vi kan derfor konkludere med at rennesystemet nok var en av årsakene til at demningene måtte forhøyes.

Retten tok vitnenes forklaring til etterretning. Den konkluderte med at arbeidet hadde foregått gjennom en overenskomst med daværende eiere av Eidsvåg Mølle, Kristen Faye Heiberg og Severin A. Heiberg, før Christian Petersen overtok. «*Det savnes imidlertid enhver opplysning om, hvad denne overenskomst har gaat ut paa*». Wilhelm Meyer og sønnen Arnold ble frifunnet for alle anklager.

Dermed var saken lagt død for godt.

Storemøllen nedlegges

Problemene med Norges kornforsyning under 1. verdenskrig førte til etableringen av Statens kornmonopol, etterfulgt i 1928 av Statens kornforretning. Storemøllens salgsapparat ble da administrert av firmaet A/S Ragnar E. Næss. Det firmaet opphørte i 1934. Storemøllen fikk da direkte kontrakt med Staten og drevet som en ren handelsmølle. Et nytt marked måtte da opparbeides, noe som viste seg å være vanskelig.

Dræggehytten i tre stadier

Dræggehytten sto ferdig i 1928 etter en lang planleggingsprosess. Den er en solid sperreloftsstue av type «Hemsedal». Hytten har alltid vært et viktig samlingspunkt for yngre og eldre Dræggegutter.

Foto via JG

◀ *Dræggehytten anno 1971, nyoppusset og brunmalt.*

Foto: SEN

▼ *Dagens hytte er i tipp-topp stand etter store rehabiliteringsprosjekter de siste årene.*

Foto: TH

Som regel er det kraftig vannføring i rennen. Man skjønner godt at Wilhelm Meyer ønsket å ta vare på vannet. Foto: JG

Steintrappen opp til Fjellstova-ruinen har sett bedre dager.

Foto: JG

I tillegg kom 2. verdenskrig med alt den medførte av vanskeligheter. Tiden hadde på mange måter løpt fra anlegg som Storemøllen. Store moderne anlegg som Vaksdal og Hegrenes hadde enorm kapasitet. Da Bergen kommune i 1950 eksproprieterte vassdraget for å knytte det mot drikkevannsforsyningen, var det slutt. Etter avtale med Statens kornforretning ble møllen lagt ned og skipsverftet lagt om til elektrisk drift. I 1959 ble det også nedlagt. Dermed var det heller ikke bruk for rørgaten og rennene i fjellet. Anlegget gikk gradvis inn i forfall. Trerennene råtnet, grøftene ble fylt opp med trestokker og jord og stålrennen ble demontert. Anlegget gikk inn i glemmeboken til de fleste, men ikke alle.

Munkebotn Sti og Renneprojekt

Rennene

Hytten «Utsikten» på Jordalsfjellet eies av Sandvikens Bataljon. Som et PR-fremmede tiltak i forbindelse med buekorpsets 150-årsjubileum i 2007 ønsket eldre buekorpsgutter i Sandviksguttene Forening å ruste opp stien til hytten, og samtidig sette i stand rennesystemet. «*Buekorps er bra for*

I den bratte uren mellom trerennen og steintrappen planlegges i disse dager en solid trapp.

Foto: JG

Den gjenoppbyggede stålrennen og demningen. Her starter stien. Dette motivet er nå historie. I august 2018, under rehabilitering av demningen, ble hele området ødelagt.

Foto: KL

Bergen» var mottoet. Gjennom dette ville man vise hva et livslangt vennskap og bydelspatriotisme kan utrette. Initiativtaker og leder for prosjektet var den alltid like entusiastiske Kjell Lervik. Uten hans innsats hadde antagelig prosjektet aldri blitt realisert.

Våren 2012 startet arbeidet med å gjenoppføre trerennen. Byfjellsforvalteren, Byantikvaren og kommunalavdeling byggesak-Bergen kommune stilte seg positiv. Finansiell støtte kom fra Visjon Vest, Sparebanken Vests allmenntillegte fond og GC Rieber Fondene. Sandviksguttene, og Dræggehyttens Venner som nå også var kommet med i arbeidet, ryddet området for skog og restene etter den gamle rennen ble fjernet. Solberg sagbruk på Osterøy fikk arbeidet med å prefabrikkere seksjonene. Tømmeret kom fra Årdal i Sogn, alved fra ca. 200 år gammel furu. Våren 2013 ble så rennen montert på 18 tørrmurstøtter. 13. juni 2013 ble vannet satt på som en prøve. Alt fungerte. Første etappe var ferdig. Så startet arbeidet med stålrennen. Den opprinnelige rennen var fjernet på 1990-tallet, og de fleste murstøttene var forsvunnet. Her måtte man begynne fra start. Arbeidet foregikk utover i 2014. Ny finansiell bistand ble hentet inn. Da grøften mellom trerennen og stålrennen ble ryddet åpenbarte det seg et nydelig stykke murarbeid som ingen hadde sett de siste 50 årene.

2016: Sherpaene er i gang i stien. Rune Tertnæs, Jarle Hannisdal og Kjell Lervik beundrer teknikken.

Foto: EH

2017: I løpet av to dager klarte disse karene å bygge en trapp midt i den ekle knausen nedenfor tretrappen.

Foto: SEN

I november 2014 var alle seksjonene på plass og vannet ble tilkoblet. Alt fungerte. Av sikkerhetsmessige årsaker ble ikke rennen ført helt frem til demningen. Dette for å hindre at barn å klyve i rennen, og dermed sette seg selv i fare.

Stien

Det opprinnelige omfanget av prosjektet besto, i tillegg til rennesystemet, også å sette i stand stien som går parallelt. Man ønsket å gjøre turopplevelsen rikere for alle som går opp fra Munkebotsvannet, og gjøre dem oppmerksom på hva man observerer.

Våren 2008 ble tretrappen, som går over et bratt parti midt mellom Munkebotsvannet og Ravneberget, rehabilitert. Våren og sommeren 2010 ble en ny trapp montert i det bratte hengt mellom Ravneberget og Sandvikshytten. Der hadde økende jorderosjon de siste årene gjort fremkommeligheten vanskelig. Materialene ble fremskaffet av Bergens Skog- og Træplantningsselskap og fraktet til «anleggsplassen» med helikopter. Værgudene spilte ikke på lag med dugnadsgjengene dette året, det hele ble en våt fornøyelse.

For å gjøre stien til mere enn en turløype, ble det satt som mål å lage en rundløype. Sommeren 2015 ble 12 lass med klopp-materialer helikoptertransportert til partiene mellom Dræggehytten og Ankerhytten. Dette utgjør ca. 150 meter med klopper over de fuktigste myrene. I tillegg ble det montert en åtte meter lang trapp i det vanskelige partiet bak Ankerhytten.

Den økende bruken av stien har sin pris. Slitasje er stikkordet. Gjennom årene hadde fundamentet i svingen ved trerennens avslutning gradvis seget ut, noe som kunne gjøre ferdsel direkte farlig på våte eller kalde dager.

Sommeren 2016 arbeidet en gruppe sherpaer fra Nepal på «Oppstemten», Bergens Skog- og Træplantningsselskaps stiprosjekt på Ulriken. Drægge- og Sandviksguttene kontaktet skogmester Jørgen Frønsdal med spørsmål om kyndig hjelp fra dem, noe som ble positivt besvart. Forutsetningen var at det var rikelig med stein tilgjengelig.

2019: Steinen er funnet 30 meter lenger nede – og nesten like stor som mannen og garantert like tung.

Foto: SEN

DENNE: Denne gamle demningen nord i Munkebotvatnet som trenger et skikkelig løft. Det bærer en viss usikkerhet om nøyaktig tidspunkt for den siste hevingen av denne demningen, men det kan ha vært på alle siste del av 1800-tallet. FOTO: RUNE ULRIK

Sikringsarbeide i nesten ett år

Når Munkebotvatnet til uken begynner å tømmes, er det flere grunner til det. Sikkerhetskravene er blitt strengere. Dammen skal og kunne tåle fremtidige store nedbørmengder.

BERGEN: De mange som bruker dette turområdet opp fra Sandviken, vil ved bredden av Munkebotvatnet bli møtt av et skilt som forteller om hvorfor.

Munkebotvatnet vil være nedtapet i byggeperioden. Dette kan gi endret vannføring fra vassdraget flere steder, forklarer Gunn Eklund Breisnes hos Vann- og avløpsetaten.

- Vi ber personer som ferdes på veiene rundt Munkebotvatnet utvise ekstra oppmerksomhet, og respektere merking og avsperringer.

Om dette er ingen jobb som er gjort iver nattens.

- Planen er å være ferdige i mars 2019. Kan jo være problematisk å holde denne datoen om vinteren 2018/2019 blir av samme sort som den sist vinter.

Anleggsingeniør Ingvill Storøy hos Sweco er prosjektleder for utbedringsar-

TOMER HJERTHOLM
tom.hjertholm@ba.no
TE: 90 23 33 43
E: toh@90 23 33 43

beidet. Kostnaden totalt er sat til 31 millioner kroner.

- Ekstra tekniske utfordringer?

- Av og til kan det være vanskelig å finne løsninger som oppfyller alle kravene - også de rundt kulturminnet.

Demningen i nord på Munkebotvatnet befinner seg i et kulturhistorisk verdifullt område, og det betyr en god del. Kulturminnefaktoren er høy og det er også det estetiske ved demningen.

Føringene ved jobben er mange.

Hos VIA-etaten får vi opplyst at den eksisterende damkonstruksjon er bygd som en dobbel murdam med sentral beting av tolv. Nå er nå begynner på job-

ben, tenker man så å ta vare på mest mulig av eksisterende nedstrøms mur.

- Eksisterende tetningskjerne fjernes sammen med oppstrøms mur, og det bygges en ny betongdam på oppstrøms side. Bare mindre deler av nedstrøms mur må fjernes for å etablere nytt overløp og nytt tappearrangement, forklarer Eklund Breisnes i VIA-etaten.

Om hun legger til:

- Dette vil gi et helhetlig uttrykk og ivareta den kulturhistoriske verdien på

en god måte. Vi vektlegger å ta vare på og ta med stein fra eksisterende dam også i øvrige konstruksjonsdeler og i opparbeidelsen av tilstøtende strandsone.

Om til tunglerne i fjellet:

- Etter at dammen er sikret, skal området rundt Munkebotvatnet oppgraderes. Området vil bli tilrettelagt for friluftsliv, med blant annet strand og sittekanter/murer av gjesbrukt stein sørvest for demningen.

ER KLAR: Anleggsingeniør Ingvill Storøy ved bredden av Munkebotvatnet, hvor hun skal holde et viktig øye på alt som gjøres av rehabiliteringen av demningen nord i vannet.

FOTO: GUNN EKLUND BREISNES, BERGEN KOMMUNE

ER KLAR: Anleggsingeniør Ingvill Storøy ved bredden av Munkebotvatnet, hvor hun skal holde et viktig øye på alt som gjøres av rehabiliteringen av demningen nord i vannet.

FOTO: GUNN EKLUND BREISNES, BERGEN KOMMUNE

VÅRPUSS: Noen farkoster trenger tydeligvis en del omsorg og kjærlighet for en kan regne med å kunne seile igjen. FOTO: TOM E. HJERTHOLM

ADVARSEL: Oppslaget som forteller alle som ferdes til fots eller på sykkel om hvor vannet nå vil forsvinne fra det 66 delar store vannet.

FOTO: GUNN EKLUND BREISNES, BERGEN KOMMUNE

Slik ble rehabiliteringen av Munkebotdemningen presentert i Bergensavisen 28. april 2018. Som vi vet gikk det overhodet ikke etter planen.

Buekorpsguttene tok utfordringen på strak arm. En såle ble støpt som underlag, og så ble stein båret i dagevis så svetten silte. Så kom sherpaene og overtok. Å se disse naturmenneskene arbeide med stein var imponerende. I løpet av en dag hadde de murt opp et helt nytt fundament i den vanskelige svingen, et arbeid som sikkert holder i nye hundre år.

Sommeren 2017 fikk man på nytt hjelp av sherpaene. Den ekle knausen under den nederste tretrappen har alltid vært et problem. Det er ikke få personer som gjennom årene har hatt stygge fall akkurat der.

På nytt ble stein båret frem av en driftig dugnadsgjeng. På to dager hadde sherpaene klart å mure en grei trapp rundt knausen, og dermed var det problemet eliminert.

Siste runde i denne gang var sensommeren 2019. I svingen, like nedenfor der arbeidet i 2016 fant sted, holdt stien på å rase ut. To dagers arbeid på tre mann, og stien var gjenoppmurt. Ufattelig hva de karene får til.

Munkebotsvannet nedtappet, et deprimerende syn.

Foto: JG

Videre planer

Planene fremover er nå å få en skikkelig steintrapp i uren fra trerennen til steintrappen. Der har jorderosjonen totalt ødelagt den opprinnelige stien.

Under forutsetning av at finansieringen går i orden, vil dette bli gjort i løpet av 2020. Planene er også å få bygget en stor tretrapp i det verste partiet bak Sandvikshytten, retning Dræggehytten. Der kan det til sine tider være ganske vanskelig å fote seg.

«Og vannet steg, og vannet steg»

Stien starter ved Munkebotsvannets nordre ende. Som de fleste vet fikk V/A-etaten i Bergen kommune i 2018 for seg at demningen der var dårlig, og måtte rehabiliteres. Hvorfor, mente mange som jevnlig passerte det fine steinarbeidet fra tidlig 1800-tallet? Ingen kunne gi et fornuftig svar. Det het seg visst at den ikke tilfredsstilte «Forskrift for sikkerhet ved vassdragsanlegg», populært kalt damsikkerhetsforskriften. Deler av det gamle kulturminnet ble brutalt fjernet og arbeidet satt i gang.

Resten av historien kjenner de fleste. 22. august s.å. gikk det aldeles galt. En av de største skandalene i Byfjellene var et faktum. Sommeren 2018 var regnfull, men ikke mere enn flere ganger tidligere. Pr. dags dato, halvannet år etter fadesen ligger fremdeles Munkebotsvannet som et åpent sår i landskapet. Når arbeidet skal starte på nytt er det vanskelig å få svar på.

Slik ser nordre utløp ut i dag. Intet er utført siden 2019.

Foto: JG

Fra Café Knatten var det vakker utsikt. Bygningen ble oppført i 1900. I dag er det bare ruiner igjen.

Ukjent fotograf

Café Knatten

Café Knatten ble i 1900 oppført på en avsats der Søre Kamvei og Knattenveien møtes. Anlegget ble utvidet flere ganger, og rundt 1930 ble det anlagt en danseplattung rundt. Kaféen holdt for det meste åpent i sommerhalvåret, og utsikten mot øst og sør ble beskrevet som spektakulær. Café Knatten ble nedlagt like før krigen. I dag kan en fortsatt se rester etter anlegget.

Fjeldluft. Frisk, let og klar Luft, slik; at du føler dig som et nyt og bedre Menneske baade paa Legeme og Sjæl. Et Rundskue saa storslagent og afvekslende: Fra Bergensdalens smilende Ynde, over Svartedigets mørke Rædsel, høit op til de svimlende Fjeldvidder, med de blaanende Aaser langt borte.

«Knatten, ligger der i Høstlandskabets Farvepragt, vinkende og gjæstfri, bydende paa en velkommen Forfriskning efter Opstigningens Besværligheder. Inden Døre er der Hygge og Komfort, og det dyktige Værtskab (restauratør Kæstel og Frue) sørger for en net og prober Anretning.

«Glipen,» nr. 42 – 1909.

Bergens Skog- og Træplantningsselskap har fått anledning til å disponere denne annonsesiden til eget formål, og Selskapet sender derfor sin takk til

Store Tindevannet.

Foto: ØØ

*Min glede er som bekken,
den bek, som sagte flød,
før den en demning bød,
ei røre sig af flekken ...*

Johan Herman Wessel

Lille Sandvigen Møllebruk kom i 1810 i hendene på Diderich Hagelsteen, mølleieier i Møllendal. Hagelsteen var en driftig herremann, både faglig og interiørmessig. Møllebrukets fem bygninger ble totalt fornyet og en storstilt regulering av Muleelv-vassdraget satt i gang. I Skredderdalen fikk han bygget flere demninger. På Blåmanen anla han i 1819 den første stemmen ved Tindevannene og fikk vannet der ledet over til Mulelven. Tidligere hadde de to Tindevannene hatt utløp til Svartediket.

Da arbeidet var ferdig i 1824 lot han landmåler for Bergens Stift, Aad Knudsen Gjelle tegne et kart over vassdraget. Det viser at det var fem demninger i selve elvefaret; Lille- og Store Tindevand, Store Diket, Nye Diket, og Nederste Diket. På Rundemanen og Blåmanen lå 10 mindre diker med utløp mot Storediket.

Bergens Skog- og Træplantningselskap har fått anledning til å disponere denne annonsesiden til eget formål, og Selskapet sender derfor sin takk til

VI STØTTER SELSKAPETS ARBEID

Svein Boasson AS
ANLEGGSGARTNERMESTER

Nygårdsgaten
Maling & Jernvare

Maskinentreprenør
Telefon 950 46 043

SMEDS
VIG
landskaps
arkitekter

Birkeland
Hagesenter

FRIELE.
GRUPPEN

Som en kjuagutt, født i Dreggen, var Fløyen Klaus Hanssens barndomsparadis.

Foto: Knud Knudsen, Billedsamlingen, UBB

«Kom en søndag med til Høimessen paa Fjeldet, med Udsyn til Snefjell og Snaufjeld til Fjord og Hav, saa skal De lære de Magter, som skaber Bergenseren, øger hans Initiativ og Energi, udvikler hans Lyrik og Skjønhedssans, vækker den dragende Længsel efter at komme du over Havet, men som ogsaa suger sig fast til hans Sjæl, saa han altid længes hjem igjen i sin store Kjærlighed til Fødebyen.»

Klaus Hanssens hyllest til Byfjellene,
sitert av Waldemar Platou i Fløibanens åpningstale 15. januar 1918

I beretningsåret ville dr. Klaus Hanssen (1844–1914) ha fylt 175 år. Han var kjendis lenge før begrepet ble oppfunnet. Som en av Norges fremste leger engasjerte han seg i en rekke medisinske problemstillinger. I dag huskes han best som pioner i kampen mot tuberkulosen og opprettelsen av Nygårdsparken. Han var også pådriveren bak byggingen av landets første tuberkulosesanatorium i Luster i Sogn. Fra 1894 til han gikk av med pensjon var han overlege ved Bergen kommunale sykehus. Hans privatpraksis var antagelig Norges største.

Klaus Hanssen var også en aktiv friluftsmann. Hans vanlige søndagstur, som regel sammen med vennen Søren Falck, var opp Starefossen, innover kammen mot Blåmansveien og så opp et skar de kalte Falkeskaret til Rundemanen. På Ulriken gikk han ofte med Frans Beyer.

Bergens Skog- og Træplantningsselskap har fått anledning til å disponere denne annonsesiden til eget formål, og Selskapet sender derfor sin takk til